

BÉKÉS GERGELY, GRAD-GYENGE ANIKÓ, HORVÁTH PÉTER:

**MŰVÉSZET A PLATFORMOKON - A GENERATÍV MESTERSÉGES
INTELLIGENCIA ELTERJEDÉSÉNEK HATÁSA A SZERZŐKRE, AZ
ELŐADÓMŰVÉSZEKRE ÉS A MŰVÉSZETOKTATÁSRA AZ AI ACT
TÜKRÉBEN**

Kézirat lezárva: 2025. január

Vezetői összefoglaló

Az EU intézményei a 2024 nyarán kihirdetett Európai Parlament és Tanács mesterséges intelligenciáról szóló, 2024/1689 számú rendeletének (a továbbiakban: „AI Act”) előkészítése során mindvégig arra törekedtek, hogy az Alapjogi Chartában meghatározott alapvető jogokat erősítsék meg. Más szempontok, így például a mesterséges intelligenciának a kulturális termékek piacára gyakorolt hatásai jellemzően a háttérbe szorultak. Ennek elsődleges oka, hogy a mesterséges intelligencia (a továbbiakban: „MI”) eszközök szinte semmilyen hatást nem gyakoroltak a kulturális szektorra mindaddig, amíg meg nem jelentek az első képgenerátor alkalmazások, majd nem sokkal azt követően az első nagy nyelvi modelleken alapuló rendszerek. A fenti okok miatt csak a jogalkotási folyamat késői szakaszában került kimunkálásra azon rendelkezések zöme, amelyek legalább elvi szinten érintkeznek a szerzői joggal. Minden bizonnyal részben erre vezethető vissza, hogy szigetszerű, rendszerbe nem szerveződő, az uniós szerzői jog egyéb instrumentumaival megfelelően össze nem dolgozott szabályok születtek az AI Act elfogadásával. Az AI Act ezzel nem kiváltja, hanem kiegészíti az Európai Unió szerzői jogi szabályait, és ezzel egy párhuzamos – alapvetően közjogi jellegű – szabályozási rendszert hoz létre. Az AI Act rendelkezései több lépcsőben léptek, illetve lépnek a jövőben hatályba. Az első rendelkezések már 2024 júliusában hatályosultak, de például az általános rendelkezéseket tartalmazó I. és a tiltott MI-gyakorlatokat részletező II. fejezet csak 2025 februárjában, míg a nagy kockázatú MI-rendszerek besorolására vonatkozó rendelkezések csak 2027 augusztusában lépnek hatályba. E folyamat részeként 2025. május 2. napjáig dolgozzák ki például a szerzői jogi relevanciával is bíró gyakorlati kódexet. Ennek fejlesztése tehát a tanulmány lezárása idején még nem történt meg, a tanulmány erre tekintettel az időközben közzé tett tervezeteket értékeli.

Mivel az MI működése számos tekintetben leírható és értelmezhető a szerzői jog hagyományos eszközeivel és fogalmaival, épp ezért MI specifikus szerzői jogi kialakítására általában nincsen szükség, csupán a meglévő szabályokat kell az MI által felvetett kérdések kapcsán kiigazítani. A módosítás szükségessége annak ellenére áll fenn, hogy a digitális egységes piacon a szerzői és szomszédos jogokról szóló 2019-ben elfogadott 2019/790 irányelv (a továbbiakban: „CDSM irányelv”) által bevezetett szöveg- és adatbányászati szabályozással az uniós jogalkotó – szándékoltanul – megteremtette a lehetőséget az MI betanításához szükséges adatkészletek összeállításához. Az Európai Bizottság vitatható, ugyanakkor határozott álláspontja szerint az említett CDSM irányelv, illetve a többi uniós szerzői jogi aktus lényegét tekintve megfelelő módon kezeli a mesterséges intelligenciával kapcsolatban felmerülő szerzői jogi kérdéseket. A valóságban azonban a szöveg- és adatbányászatra vonatkozó szabad felhasználás, illetve annak esetleges jogosulti kizárása olyan összetett, jogi, technológiai és kulturális probléma, amelynek feloldása bizonyosan további jogalkotói munkát igényel.

A jelenleg hatályos szerzői jogi szabályok szerint nem lehet vitatott, hogy – miként azt az AI Act (105) preambulumbekzdése maga is kimondja – az MI betanítása egy sor esetben szükségessé teszi a védett művek és teljesítmények engedélyköteles többszörözését. Mivel az így előállított szintetikus tartalom terjedése közvetlen és azonnali piacvesztést eredményez a szerzők és az előadóművészek oldalán, ezért a nemzeti kultúra megőrzése a piaci folyamatok rendszeres monitorozását teszi szükségessé. Ezt a munkát könnyíti meg AI Act 53. cikk (1) bekezdés c) pont azon rendelkezése, mely szerint a modellek szolgáltatóinak a szerzői és szomszédos jogok tiszteletben tartására vonatkozó politikát kell kialakítaniuk és alkalmazniuk.

Az MI alkalmazása azonban természetesen nem csak a betanítási, hanem kimeneti oldalon is felvet kérdéseket. Ezek közül is kiemelkedik a szintetikus tartalom szerzőségének kérdése azon

esetekben, amikor az MI-rendszer használata során az emberi közreműködés megmarad az utasítás-adás (promptolás) szintjén. A legtöbb nemzeti szabályozás e kérdésben kategorikusan elutasító, és a vonatkozó esetjog is azt támasztja alá, hogy attól az alapelvtől, mely szerint a szerzői jogi védelem az ember által létrehozott alkotásokat illeti meg, sem a hatóságok, sem a bíróságok nem kívánnak ellépni. Az említett alapelv fenntartása esetén kezelni szükséges azonban azt a másodlagos problémát is, amely abból következik, hogy a szerzői jog által nem védett tartalom felhasználása után nem szükséges jogdíjat fizetni, ebből adódóan olcsóbban lesznek, mint a szerzői jog által védett tartalom. Ennek hatására – egyes részpiacokon – akár negyedével csökkenhetnek a szerzői bevételek. A piaci változások előre jelezhető módon érinteni fogják a kulturális sokszínűséget, így alkalmazni szükséges az annak megőrzésére szolgáló nemzetközi szerződések által meghatározott jogi eszközöket.

Az MI alkalmazása természetesen nem csak a szerzői jog, hanem a médiajog alapkérdéseit is, ezen belül pedig elsősorban a hiteles tájékozódáshoz fűződő jogot is érinti. Épp ezért kiemelt jelentőségűek az AI Act azon rendelkezései, amelyek egyes szintetikus tartalmak kapcsán tájékoztatási kötelezettséget írnak elő a szolgáltató, illetve az alkalmazó számára. Az ún. címkézési (labelling) kötelezettségek célja, hogy részint az MI-rendszerrel kapcsolatba lépő természetes személyek, illetve az ilyen rendszerekkel generált deepfake (megtévesztő módon valóságosnak tűnő) jellegű tartalom érzékelője kellően informált legyen abban a tekintetben, hogy a rendszer, illetve a tartalom nem természetes úton állt elő, másrészt pedig az MI-rendszer betanítása és alkalmazása során a szerzői jogi szabályok ellenőrizhető módon betartásra kerüljenek. Bámmennyire is hangsúlyosak az említett kötelezettségek, azzal kapcsolatban a tagállamok helyett az Európai Bizottság (a továbbiakban: „Bizottság”), illetve az AI Act által létrehozott MI-hivatal rendelkezik hatáskörrel. E munka keretei között jelenleg is folyamatban van annak a gyakorlati kódexnek a kidolgozása, amely – optimista hozzáállást követve – választ adhat egyebek mellett a szöveg- és adatbányászat kapcsán felmerülő kérdésekre is. A szöveg- és adatbányászat azért is érdemel kiemelt figyelmet, mert ha akár jogalkotással, akár bírói jogértelmezéssel el lehet jutni a szöveg- és adatbányászati kivétel szűk, a szerzői jog szabályait respektáló értelmezéséhez, úgy az érdemben erősítheti a jogosultak helyzetét, csökkentve a kulturális sokszínűséget érő kockázatokat.

Az AI Act által felállítani tervezett uniós hatósági rendszer jelenleg kialakítás alatt van, míg a nemzeti hatósági feladatokat a mesterséges intelligenciáról szóló európai parlamenti és tanácsi rendelet végrehajtásához szükséges intézkedésekről szóló 1301/2024. (IX. 30.) Korm. határozat állapítja meg. Ebben az átmeneti helyzetben az említett intézményekkel való együttműködés megerősítését kell kiemelni. Meg kell azonban említeni, hogy az említett intézmények közé nem, vagy csak rendkívül ritkán kerülnek beemelésre a szerzői jog intézményei (például a területért Magyarországon felelős Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala), amely végső soron a szerzői jogi szempontok háttérbe szorulását eredményezi.

Annak érdekében, hogy legalább egy pillanatkép erejéig felmérhető legyen az MI terjedő használatának hatása a hazai kulturális szektorra, 2024 őszén felmérést készítettünk a hazai művészeti egyetemek oktatói és hallgatói körében. A felmérés módszertana lehetővé tette, hogy egyidejűleg mérjük fel a már kiépített piaccal rendelkező, a kortárs kultúra kiemelt alkotóinak számítók oktatók, és a piacra most belépő, ugyanakkor a digitális eszközöket születésük óta használó fiatal művészek véleményét. Az említett felmérés szerint a mesterek jóval kevésbé tartják az MI megjelenését megélhetésükre veszélyesnek, mint hallgatóik (az oktatók 5%-a, míg a hallgatók 35%-a tart ettől), azzal együtt, hogy a mesterek 45%-a, a hallgatók 18%-a az MI hatásának betudhatóan kevesebb megrendelésről számolt be. Minden bizonnyal ennek is lehet

betudni, hogy a válaszadók 80%-ának elvárása szerint szükség van speciális jogi szabályozásra a generatív MI kapcsán, melynek a szellemi tulajdoni kérdésekre is ki kell terjednie.

Tartalom

Vezetői összefoglaló	2
1. AI Act elfogadása és hatályba lépése	6
2. Az AI Act fogalmi készlete.....	7
3. A szerzői jogi szabályok és AI Act viszonyáról általában	10
4. Az AI Act szerinti tájékoztató és a szöveg- és adatbányászat kapcsolata	17
5. Az AI Act szintetikus tartalomra vonatkozó átláthatósági követelményei	20
6. A kulturális sokszínűség védelme.....	26
7. Az AI Act alapján létrehozott hatóság és a szerzői jog tekintetében eljáró hatóságok kapcsolata, az MI-hivatal által támogatott gyakorlati kódex munkálatai	29
8. Szakpolitikai javaslatok	31
9. A mesterséges intelligencia a hazai művészeti felsőoktatásban (online kérdőíves felmérés művészeti felsőoktatási intézmények oktatói és hallgatói körében).....	33

1. AI Act elfogadása és hatályba lépése

Az Európai Parlament és Tanács mesterséges intelligenciáról szóló, 2024/1689 számú rendelete (a továbbiakban: „AI Act”) 2024. július 12. napján került kihirdetésre.¹ A jogalkotást közel egy évtizedes munka előzte meg, a Bizottság a javaslatát 2021. április 21-én nyújtotta be a Tanács számára.² A folyamat azt követően gyorsult fel érezhetően, hogy a kaliforniai székhelyű OpenAI 2022 novemberében széles körben elérhetővé tette a ChatGPT nevű, nagy nyelvi modellen alapuló szolgáltatását, ami az eredeti javaslat – érdemi javulást nem hozó – átalakításához és kiegészítéséhez vezetett, különösen a jelen tanulmány tartalmát képező témákban. A megkétszerezés részben annak köszönhető, hogy az MI-modellek és MI-rendszerek csak ezt követően váltak képessé arra, hogy a közönség szempontjából legalább részben helyettesíteni tudják az emberi alkotást, illetve előadást.³

Az Európai Unió (a továbbiakban: „EU”) intézményei az uniós AI szakpolitika kialakítása, illetve az AI Act előkészítése során mindvégig arra törekedtek, hogy az Alapjogi Chartában⁴ meghatározott alapvető jogokat megerősítsék,⁵ más szempontok, így például a mesterséges intelligenciának a kulturális termékek piacára gyakorolt hatásai jellemzően a háttérbe szorultak. Így volt ez az Európai Tanács eredeti, 2017-ben elfogadott „következtetéseiben” is,⁶ amelyben a médiajog, illetve a szerzői jog szempontjai meg sem jelentek. Érthető ez a megközelítés, hiszen az MI eszközök szinte semmilyen hatást nem gyakoroltak a kulturális szektorra mindaddig, amíg meg nem jelentek az első képgenerátor alkalmazások, majd nem sokkal azt követően az első nagy nyelvi modelleken alapuló rendszerek, illetve általános célú MI-modellek. Az említett technológiai eredmények hirtelen és igen nagy sajtóvisszhangot kapó módon vetítették előre azokat a kockázatokat, amelyeket az MI-rendszerek az emberi kultúrára kifejtethetnek, erre pedig a folyamatban lévő jogalkotásnak is reagálnia kellett.

A fenti okok miatt csak a jogalkotási folyamat késői szakaszában – az Európai Parlament és a Tanács közötti párbeszéd részeként – került kimunkálásra azon rendelkezések zöme, amelyek legalább elvi szinten érintkeznek a szerzői joggal. Minden bizonnyal részben erre vezethető vissza, hogy a szerzői jog szempontrendszere nem hatja át az AI Act egészét. Ellenkezőleg: szigetszerű, rendszerbe nem szerveződő, az uniós szerzői jog egyéb instrumentumaival megfelelően össze nem dolgozott szabályok születtek az AI Act elfogadásával.

Az MI és a szerzői jog összefonódása kapcsán nem lehet elmenni anélkül sem szó nélkül, hogy az uniós jogalkotó nem sokkal az MI forradalom leglátványosabb szakaszát megelőzően, 2019-ben fogadta el a digitális egységes piacon a szerzői és szomszédos jogokról, valamint a 96/9/EK

¹ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2024/1689 rendelete (2024. június 13.) a mesterséges intelligenciára vonatkozó harmonizált szabályok megállapításáról, valamint a 300/2008/EK, a 167/2013/EU, a 168/2013/EU, az (EU) 2018/858, az (EU) 2018/1139 és az (EU) 2019/2144 rendelet, továbbá a 2014/90/EU, az (EU) 2016/797 és az (EU) 2020/1828 irányelv módosításáról (a mesterséges intelligenciáról szóló rendelet); https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/HTML/?uri=OJ:L_202401689

² Javaslat az Európai Parlament és a Tanács rendelete a mesterséges intelligenciára vonatkozó harmonizált szabályok (a mesterséges intelligenciáról szóló jogszabály) megállapításáról és egyes uniós jogalkotási aktusok módosításáról (COM/2021/206 final), <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/HTML/?uri=CELEX:52021PC0206>

³ Grad-Gyenge Anikó: A mesterséges intelligencia által generált tartalmak értelmezésének lehetőségei a szerzői jog útján, In Magyar Jog 2023/6, 2023, p. 337.

⁴ Az Európai Unió Alapjogi Chartája, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=LEGISSUM:133501>

⁵ AI Act (1)-(2) preambulumbekzdés, Michael Veale - Frederik Zuiderveen Borgesius: Demystifying the Draft EU Artificial Intelligence Act, In Computer Law Review International, 4/2021, p. 98

⁶ A Tanács főtítkársága 2017. október 19-i következtetései. EUCO 14/17 CO EUR 17 CONCL 5; <https://www.consilium.europa.eu/media/21607/19-euco-final-conclusions-hu.pdf>

és a 2001/29/EK irányelv módosításáról szóló 2019/790 irányelvet (a továbbiakban: „CDSM irányelvet”).⁷ Az említett irányelv – bár szándékolatlanul – a szöveg- és adatbányászati szabályozással (kivétellel) megteremtette a lehetőséget az MI betanításához szükséges adatkészletek összeállítására. Az irányelv átültetésére a tagállamoknak két év állt rendelkezésre, emiatt az AI Act tárgyalásai során már alkalmazandó jog volt az Európai Unió tagállamaiban.⁸ Az AI Act elfogadása során tehát némiképp érthető volt, hogy az uniós jogalkotó miért hátrította el a szerzői jogi szempontok mélyebb beágyazását: a legfontosabb kérdést ugyanis alig pár évvel korábban eldöntötte és az említett szabályozás gyakorlati próbája még meg sem kezdődött akkor, amikor az AI Act szövegét véglegesítették. Arra, hogy a CDSM irányelv szöveg- és adatbányászati szabályozása milyen módon illeszthető össze az MI gyakorlatokkal, a későbbiek során részletesen kitérünk. A vizsgálat során foglalkozunk azzal is, hogy milyen, jogalkotási úton kezelhető kérdéseket vet fel a szöveg- és adatbányászati kivétel alkalmazása olyan környezetben, amely a megalkotásakor még nem volt belátható.

Van még egy körülmény, amit érdemes számításba venni akkor, amikor az AI Act szerzői joggal kapcsolatos tartózkodó megközelítését értékeljük. A szerzői jog egy magánjogi intézmény, amely kapcsán az állami intézményeknek ideális esetben – az általános jogi szabályozás meghatározásán és a jogérvényesítés kereteinek biztosításán túl – nem sok tennivalójuk akad. Ezzel szemben az AI Act alapvetően közjogi megközelítést alkalmaz, amit igazol, hogy az (5) és (7) preambulumbekkezdésekben a közérdeket helyezi a védendő érdek középpontjába.⁹ Ennek is köszönhető, hogy az AI Act alapvetően nem jogokat hoz létre, vagy erősít meg, hanem kötelezettségeket ró az MI-rendszerek és modellek szolgáltatóira, használóira. A magánjogi és közjogi megközelítés csak igen korlátozottan illeszthető össze egy joganyagban. Végső soron ez vezet arra is, hogy – miként arra később részletesen ki fogunk térni – az AI Act nem kiváltja, hanem „csupán” kiegészíti az EU szerzői jogi szabályait, és ezzel egy párhuzamos szabályozási rendszert hoz létre.

A fenti keretek között 2024 júliusában kihirdetett AI Act első rendelkezései 2024. augusztus 1. napján léptek hatályba.¹⁰ Az AI Act I. (Általános rendelkezések) és II. fejezete (Tiltott MI-gyakorlatok), továbbá egyebek mellett a szankciókra vonatkozó rendelkezések ugyanakkor csak 2025. február 2-án lépnek hatályba, míg a 6. cikk (1) bekezdése (A nagy kockázatú MI-rendszerekre vonatkozó besorolási szabályok) csak 2027 augusztusában. A bevezetés tehát elhúzódik annak érdekében, hogy az érintett piaci szereplőknek megfelelő idejük legyen a felkészülésre. E folyamat részeként 2025. május 2. napjáig dolgozzák ki például – a szerzői jogi relevanciával is bíró – 56. cikk szerinti gyakorlati kódexet, amelynek a tanulmány írása idején ismert legutolsó tervezetét szintén bemutatjuk. A jelen tanulmány tehát egy olyan időszakban születik, amikor az AI Actnek csak bizonyos szakaszai hatályosak, az uniós intézményrendszer (MI-Hivatal) alig néhány hónapja működik.¹¹

2. Az AI Act fogalmi készlete

Az AI Act egy rendkívül terjedelmes, sajátos fogalomkészletet használó joganyag. A jogszabály értelmezését nem csak az teszi körülményessé, hogy a normatív tartalom mellett 180

⁷ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/HTML/?uri=CELEX:32019L0790>

⁸ A magyar szerzői jogi szabályozásba a 2021. évi XXXVII. törvény 10. §-ával módosított, a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény (a továbbiakban: „Szt.”) 35/A. §-ával került be. (<https://njt.hu/jogszabaly/2021-37-00-00.0#CI>)

⁹ Alexander Peukert: Copyright in the Artificial Intelligence Act – A Primer; p. 5. (https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=4771976; 2024. 11. 29.)

¹⁰ AI Act 113. cikk

¹¹ A tanulmány kéziratának lezárási időpontja 2025. január XX.

preambulumbekezdést és közel 70 értelmező rendelkezést tartalmaz, hanem az is, hogy egyes fogalmakat annak ellenére sem határoz meg, hogy visszatérően hivatkozik rájuk. Az AI Act ennek megfelelően meghatározza például az „általános célú MI-modell” fogalmát,¹² de az MI-modell fogalmát nem, meghatározza továbbá a „downstream szolgáltató”¹³ fogalmát, míg az „upstream szolgáltató” fogalmát figyelmen kívül hagyja.

A szabályozási háló értő bejárásához ezzel együtt is nélkülözhetetlen az alapfogalmak feltárása. Az alábbiakban ezért a legfontosabb, a tanulmány témája szempontjából releváns kifejezések jelentését foglaljuk össze.

Az AI Act talán legfontosabb fogalma az „MI-rendszer”, melyet a 3. cikk 1. pontja akként határoz meg, mint „gépi alapú rendszer, amelyet különböző autonómiaszinteken történő működésre terveztek, és amely a bevezetését követően alkalmazkodóképességet tanúsíthat, és amely a kapott bemenetből – explicit vagy implicit célok érdekében – kikövetkezteti, miként generáljon olyan kimeneteket, mint például előrejelzéseket, tartalmakat, ajánlásokat vagy döntéseket, amelyek befolyásolhatják a fizikai vagy a virtuális környezetet”. A hivatkozott definíció értelmezését a rendelet (12) preambulumbekkezdése segíti, amely szerint a fogalom lényegi eleme, hogy az MI-rendszert megkülönböztesse az „egyszerűbb hagyományos szoftverrendszerektől vagy programozási megközelítésektől”, illetve elhatárolja azon eszközöktől, „amelyek kizárólag természetes személyek által műveletek automatikus végrehajtása céljából meghatározott szabályokon alapulnak”. Az MI-rendszerek alapvető tulajdonsága a következtetés képessége, amely átfogja, hogy a bemenetek, illetve adatok alapján algoritmusokat tud előállítani, másrészt pedig olyan kimeneteket tud generálni, amely alkalmas az – önállóan vagy egy termék részeként megjelenő – MI-rendszer fizikai, illetve virtuális környezetét befolyásolni. Az MI-rendszer következtetési képessége akként haladja meg az alapvető adatkezelés körét, hogy lehetővé teszi a tanulást, az érvelést vagy a modellezést. Az imént említett „kimenet” az MI-rendszer funkcióját, célját jelenti, átfogva az általa előállított előrejelzéseket, tartalmakat, ajánlásokat vagy döntéseket.

Az AI Act fogalmi rendszerében az MI-rendszer nem azonos az „általános célú MI-modell” kifejezéssel (és ebből következően az MI-modell fordulattal sem), amit egyértelműen rögzít a (97) preambulumbekkezdés. Miközben a rendelet az MI-modell kifejezést nem határozza meg, az általános célú MI-modellt a 3. cikk 3. pontja akként definiálja, mint „olyan MI-modell – ideértve azt is, amikor az ilyen MI-modell tanítása nagy adatmennyiséggel, nagy léptékű önfelügyelet mellett történik –, amely jelentős általánosságot mutat, és forgalomba hozatalának módjától függetlenül, különféle feladatok széles körének elvégzésére képes, valamint többféle downstream rendszerbe vagy alkalmazásba integrálható, azon MI-modellek kivételével, amelyeket a forgalomba hozatalukat megelőzően kutatási, fejlesztési vagy prototípus-alkotási tevékenységekre használnak.” Az MI-modell tehát az MI-rendszer alkotórésze és további alkotóelemek (például felhasználói felület) hozzáadását teszik szükségessé ahhoz, hogy MI-rendszerré váljanak. Egy szellemes analógiával élve, ha az MI-rendszer egy autó, akkor az MI-modell az autót hajtó motor.¹⁴ A 3. cikk 66. pontja, illetve a (100) preambulumbekkezdés szerint egy MI-rendszer akkor minősül általános célú MI-rendszernek, ha az általános célú MI-modellt MI-rendszerhez kapcsolják, vagyis ennek is sajátja, hogy „többféle célt képes szolgálni”. Az általános célú MI-modelleket jellemzően nagy mennyiségű adattal tanítják be. Miként a (99) preambulumbekkezdés felhívja rá a figyelmet, az általános MI-modell tipikus megvalósítási

¹² AI Act 3. cikk 63. pont

¹³ AI Act 3. cikk 68. pont

¹⁴ João Pedro Quintais: Generative AI Copyright and the AI Act, p. 7. (https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=4912701; 2024. 11. 28.)

formái a nagy generatív MI-modellek, mivel a szöveg, kép, audio, illetve audiovizuális tartalom előállítása könnyen beleillik a különféle feladatok széleskörű ellátásába.

A két fogalom – egyrészt az MI-rendszer, másrészt pedig az általános célú MI-modell – megkülönböztetésének azért van jelentősége, mert a legtöbb szerzői jogi relevanciával rendelkező kötelezettség az általános célú MI-modell szolgáltatóját terheli. Ugyanakkor az AI Act 2. cikk (6) bekezdése szerint a rendelet szabályai nem alkalmazhatóak a kifejezetten tudományos kutatás-fejlesztés kizárólagos céljára kifejlesztett és üzembe helyezett MI-rendszerekre vagy MI-modellekre, így ezek között az ilyen az általános célú MI-modellekre, illetve azok kimenetére.

Ez nem is meglepetés, hiszen – ahogy az AI Act (105) preambulumbekkezdése maga is megerősíti – az általános célú MI-modellek kidolgozásához és tanításához „hatalmas mennyiségű szöveghez, képhez, videóhoz és egyéb tartalomhoz való hozzáférésre van szükség”. Az említett bekezdés azt is jelzi, hogy főszabályként a szerzői jogi oltalom alatt álló tartalom felhasználása engedélyköteles, hacsak adott tevékenységre nem vonatkozik valamilyen korlátozás vagy kivétel (hazai jogi környezetben: szabad felhasználás). Márpedig a korábban említett CDSM irányelv épp a szöveg- és adatbányászat egyes formái tekintetében hozott létre ilyen korlátozást, kivételt.

Szükséges hangsúlyosan jelezni, hogy az MI-rendszerek, illetve az általános célú MI-modellek nemcsak új tartalom generálására alkalmasak, hanem a hagyományos alkotási, előadási folyamat kreatív kiegészítésére is. Ha figyelembe vesszük – amint azt a későbbiek során részletesen kifejtjük – hogy a pusztán MI-vel generált és az ember által, de MI asszisztálásával létrehozott alkotásokra, előadásokra egészen eltérő szerzői jogi szabályok vonatkoznak, úgy látható, hogy önmagában az MI jelenléte semmit nem árul el a megfelelő szerzői jogi rezsim kiválasztása tekintetében.

Az AI Act következő említésre érdemes fogalompárja a „szolgáltató” és az „alkalmazó”.

A 3. cikk 3. pontja szerint szolgáltató az a személy, „aki vagy amely MI-rendszert vagy általános célú MI-modellt fejleszt vagy fejleszttet, és a saját neve vagy védjegye alatt – akár fizetés ellenében, akár ingyenesen – az MI-rendszert vagy általános célú MI-modellt forgalomba hozza, vagy az MI-rendszert üzembe helyezi”. A 3. cikk 4. pontja szerint – ehhez képest – alkalmazó az a személy, „aki vagy amely a felügyelete alá tartozó MI-rendszert használja, kivéve, ha az MI-rendszert személyes, nem szakmai jellegű tevékenység során használják”. A két fogalom alapján egyértelmű, hogy ha egy személy a saját fejlesztésű MI-rendszerét használja, úgy az adott személy egyszerre fog szolgáltatónak és alkalmazónak is minősülni, feltételezve, hogy az alkalmazás nem csak saját szakmai jellegű tevékenységére korlátozódik. A megkülönböztetésnek azért van jelentősége, mivel az AI Act 2. cikk (1) bekezdése a)-c) pontjai szerint a rendelet tárgyi hatálya eltérő módon került megállapításra a szolgáltatók és az alkalmazók esetében. A helyzetet azonban tovább bonyolítja, hogy az AI Act 25. cikk (1) bekezdése szerint az ún. nagy kockázatú MI-rendszer alkalmazóját az ilyen rendszer szolgáltatójának kell tekinteni.

Az AI Act fogalomkészletéből végül ki kell emelni az egyes MI-rendszerek kockázati besorolását leíró kifejezéseket, így elsősorban a „tiltott MI-gyakorlatokat” és a „nagy kockázatú MI-rendszereket”. A kockázati besorolást az AI Act 5. és 6. cikkei elsősorban a végzett tevékenység alapján végzik el. A részletszabályok ismertetése nélkül most elegendő annak rögzítése, hogy az AI Act tiltja az Alapjogi Chartában rögzített alapjogokat korlátozó

tevékenységeket, míg az ilyenek nem minősülő, de az alapjogok érvényesülését veszélyeztető rendszereket nagy kockázatúnak minősíti és számos sajátos kötelezettségeket telepít e rendszerek szolgáltatóira, illetve alkalmazóira.

Az AI Act ugyanakkor a kockázati besorolástól függetlenül ró bizonyos szolgáltatókra további kötelezettségeket. Ennek megfelelően az 50. cikk egyes MI-rendszerek szolgáltatóira átláthatósági, az 53. cikk pedig az általános célú MI-modellek szolgáltatójára ró a szerzői jogokat is érintő feladatokat.

Az AI Act fogalomkészlete kapcsán végül a biometrikus adat fogalmát szükséges kiemelni, melyet a 3. cikk 34. bekezdése akként határoz meg, mint „egy természetes személy testi, fiziológiai vagy viselkedési jellemzőire vonatkozó, sajátos technikai eljárásokkal nyert személyes adat, ilyen például az arcképmás vagy a daktiloszkópiai adat”. A rendelet (14) preambulumbekkezdése ennek kapcsán kiemeli, hogy e fogalmat – egyebek mellett – az EU Általános adatvédelmi rendeletének¹⁵ 4. cikk 14. pontja szerint kell értelmezni, amely lényegét tekintve szó szerint azonos módon fogalmaz. Ez a rendelkezés hangsúlyosan jelzi, hogy az AI Act a személyes adatok kapcsán is egy új szabályozási réteget hoz létre, nem kiváltja a korábbi. A biometrikus adatok – leegyszerűsítve – olyan személyes adatok, amelyek lehetővé teszik egyebek mellett a természetes személyek hitelesítését, azonosítását vagy kategorizálását. E kérdéskörre a deepfake szabályozás kapcsán térünk majd vissza.

3. A szerzői jogi szabályok és AI Act viszonyáról általában

A mesterséges intelligenciával kapcsolatban számos szerzői jogi kérdés merül fel, amelyek – ahogy arra már fentebb utaltunk – azóta váltak igazán égetőekké, amióta a mesterséges intelligencia-alapú alkalmazások széles körben kezdtek el terjedni. Az Európai Unióban az AI Act elfogadását megelőzően is rendelkezésre állt azonban számos olyan jogi eszköz, amely a mesterséges intelligencia tekintetében releváns szerzői jogi cselekmények minősítését lehetővé tette. Ezekhez az AI Act érdemben keveset tett hozzá: a szabályozásnak a célja egyáltalán nem a szerzői jogi kérdések tisztázása volt, ráadásul az uniós jogalkotó vitatható,¹⁶ bár határozott álláspontja szerint a CDSM irányelv, illetve a többi uniós szerzői jogi aktus lényegét tekintve megfelelő módon kezeli a mesterséges intelligenciával kapcsolatban felmerülő szerzői jogi kérdéseket.

Maga az AI Act ennek megfelelően igen visszafogottan tartalmaz utalásokat a szerzői jogi acquis-hoz való viszonyára, noha 2. cikke hosszasan sorolja azokat az uniós aktusokat, amelyeknek alkalmazását nem érinti a rendelet. Ennek az oka egyrészt abban keresendő, hogy a rendelet közvetlenül hatályosul az uniós tagállamokban, átültetésére nincs szükség, a szerzői jogi acquis pedig elsősorban irányelvi szabályozást tartalmaz, így a rendeletnek elsőbbsége van, másrészt a jogalkotó eredeti szándéka szerint nem kívánt a szerzői jogi szabályozásba beleavatkozni. A rendelet általánosságban tekintve nem is találkozik a szerzői jogi szabályokkal: ahol ez mégis megtörténik, ott a konkrét uniós jogszabályi rendelkezés közvetlen felhívására kerül sor. Ez a sajátos szabályozási megoldás történeti okokra is visszavezethető: az AI Act benyújtása idején az MI gyakorlatok szerzői jogi szabályokkal való konfliktusának

¹⁵ Az Európai Parlament és a Tanács 2016. április 27-i (EU) 2016/679 rendelete a természetes személyeknek a személyes adatok kezelése tekintetében történő védelméről és az ilyen adatok szabad áramlásáról, valamint a 95/46/EK irányelv hatályon kívül helyezéséről (Általános adatvédelmi rendelet); <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/HTML/?uri=CELEX:32016R0679>

¹⁶ Lásd például Gyertyánfy Péter: A mesterséges intelligencia hatályos szerzői jogi törvényünk szerint, In Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 18. (128.) évfolyam 6. szám, pp. 41-42.

kérdésével a Bizottság nem foglalkozott, az alább részletesen vizsgált sajátos rendelkezések a tárgyalások során kerültek a szövegbe. Ilyenkor pedig a standard kodifikációs technikák érvényesülése ritkán történik meg aggály nélkül. Ebből azt a következtetést indokolt levonni, hogy a szerzői jogi *acquis* továbbra is érvényesül, annak szabályait nem módosította az AI Act, ha pedig ütközés látszana, a szabályokat úgy kell értelmezni, hogy azok mindegyike érvényesülni tudjon.

A (105) preambulumbekkezdés rögzíti az MI-modellek szolgáltatói kapcsán, hogy a felhasználás engedélyköteles lehet, kivéve azokat az eseteket, amikor az adott felhasználás szabad felhasználás hatálya alá esne. Az AI Act 53. cikk (1) bekezdés c) pontja utal arra, hogy a modellek szolgáltatóinak a szerzői és szomszédos jogok tiszteletben tartására vonatkozó politikát kell alkalmazniuk, ez azonban nem a szabályok esetleges konfliktusát feloldó rendelkezés, hanem a piaci szereplők felé megfogalmazott elvárás, miszerint policy szinten kell törekedniük a jog betartására. Nem tekinthető kifejezetten erős elvárásnak, mivel a rendelkező részben nincs párja, de a (106) perambulumbekkezdés hivatkozik arra is, hogy függetlenül a betanítás helyétől, az EU-ban forgalomba hozott modelleknek meg kell felelnie az EU-s szerzői jogi szabályoknak is. Az AI Act (106)-(108) preambulumbekkezdéseiben szerepel továbbá utalás arra is, hogy a szerzői jogi szabályok – és ezen belül a jogérvényesítésre vonatkozó rendelkezések – is teljes körben alkalmazandók. Mindezek fényében általában is megállapítható, hogy a korábban elfogadott szerzői jogi *acquis*-t a szolgáltatóknak figyelembe kell venniük.

A mesterséges intelligencia algoritmusok elterjedése nem változtatott azon a tényen, hogy az alapjául szolgáló szoftverek – a védelem feltételeinek teljesülése esetén – szerzői jogi védelemben részesülnek. Az Európai Unióban 1991 óta harmonizált keretrendszer¹⁷ változtatás nélkül alkalmazandó a mesterséges intelligencia szoftverek tekintetében, ennek hátterében pedig mára olyan nemzetközi jogforrások állnak (WIPO WCT¹⁸ és TRIPS megállapodás¹⁹), amelyek az Európai Unión kívüli, fejlett iparral rendelkező országok, az EU kereskedelmi partnerei esetében is egyértelművé teszik, hogy a szoftverek, mint egyéni, eredeti alkotások, szerzői jogi védelem alatt állnak. Az MI-szoftverek és az „egyszerű” szoftverek különbségei tekintetében az AI Act 3. cikk 1. pontjának – a tanulmány 2. fejezetében elemzett – szövege részletes rendelkezést tartalmaz. A mesterséges intelligencia fejlesztés jellemzően nemzetközi környezetben történik, így a jogi környezet hasonlósága, illetve esetleges különbségei érdemben befolyásolhatják a fejlesztést, magának a szoftvernek a szerzői jogi védelme azonban világszerte közel azonos. A szoftver védelme tekintetében a szerzőség problematikája merül fel újabb kérdésként: a mesterséges intelligencia, mint társ-programozó szerzőségének megítélése azonban érdemben nem különbözik az alább tárgyalt általános szerzőségi kérdéstől.

(Azok a műszaki megoldások, amelyeknek a működtetéséhez szoftverre van szükség, a műszaki megoldás tekintetében szabadalmi oltalom alatt állnak: ennek különösen amiatt van jelentősége, mivel a szabadalmak egyre növekvő aránya szoftveresen működtetett műszaki megoldást véd és jelentős növekedés mutatható ki a szabadalmazott, mesterséges intelligencia-megoldást

¹⁷ Az Európai Parlament és a Tanács 2009/24/EK irányelve (2009. április 23.) a számítógépi programok jogi védelméről (újrakodifikált szöveg); <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/HTML/?uri=CELEX:32009L0024>

¹⁸ WIPO Szerzői Jogi Szerződés (Magyarországon kihirdette: 2004. évi XLIX. törvény; <https://njt.hu/jogszabaly/2004-49-00-00>)

¹⁹ Magyarországon kihirdette az 1998. évi IX. törvény az Általános Vám- és Kereskedelmi Egyezmény (GATT) keretében kialakított, a Kereskedelmi Világszervezetet létrehozó Marrakesh-i Egyezmény és mellékletének kihirdetéséről; <https://njt.hu/jogszabaly/1998-9-00-00>

alkalmazó szoftverekkel működtetett műszaki megoldások körében is, de ez sem érinti a szerzői jogi megítélést, csupán ezek piaci jelentőségét mutatja.²⁰⁾

A szoftverek szerzői jogi védelmével hasonlóan adottságnak tekinthető az is, hogy az adatok, művek vagy más tartalmi elemek valamely rendszer vagy módszer szerint elrendezett gyűjteménye, amelynek tartalmi elemeihez – számítástechnikai eszközökkel vagy bármely más módon – egyedileg hozzá lehet férni, adatbázisként az Európai Unióban és jellemzően a fejlett országokban szintén szerzői jogi védelem alatt áll.²¹ Ilyen módon, ha a mesterséges intelligencia tanítására használt adatállomány strukturált, annak önálló védelme állhat fenn. A mesterséges intelligencia ugyanakkor nem feltétlenül ilyen „minősített” adatbázisokból tanul, és nem is feltétlenül fontos a tanulás során az adatok adatbázis-szintű strukturáltsága.

Továbbá az Európai Unión belül az adatbázis előállítóját az adatbázis szerzői jogi védelmétől függetlenül, sui generis oltalom is megilleti, feltéve, hogy az adatbázis tartalmának megszerzése, ellenőrzése vagy megjelenítése jelentős ráfordítást igényelt.²² Ilyen, önálló oltalom más jogrendszerekben nem illeti meg az előállítót (de jogai védelmét segítheti, ha a fejlesztői szerzői jog átruházásra kerül rá). Ennek különös jelentősége akkor lehet, ha az adatok sui generis joggal is védett adatbázisból való kinyerése történik meg a tanulás során, ugyanis ez felvetheti az adatbázison fennálló előállítói jog sérelmét, mivel az kiterjed az adatok jelentéktelen részének rendszeres kimásolására és ebből fakadólag az adatok jelentős részének kimásolására is.

(A jelen tanulmány nem foglalkozik az adatok egyéb jellegű védelméből fakadó problémákkal, így a személyes adatokkal kapcsolatos kérdésekkel, valamint a közadatok, közérdekű adatok mesterséges intelligencia által történő feldolgozásából fakadó jogi kérdésekkel.)

Mindezen alapkérdések tekintetében tehát megállapítható, hogy a mesterséges intelligencia és működésének jelentős része egy kialakult jogi környezetben jól értelmezhető és ezeket a kereteket az AI Act érintetlenül hagyja.

A mesterséges intelligencia működésével kapcsolatban azonban további, égető kérdésként merült fel az elmúlt néhány évben az is, hogy olyan esetben, ha a használata során az emberi közreműködés megmarad a promptolás (az MI-rendszernek adott, a generált tartalomra vonatkozó, jellemzően rövid szöveges utasítás) szintjén, a működés eredményeként létrejövő produktum vonatkozásában beszélhetünk-e szerzői műről és ha esetleg igen, akkor ki tekinthető szerzőnek.

A legtöbb nemzeti szabályozás e kérdésben kategorikusan elutasító, és a vonatkozó esetjog is azt támasztja alá, hogy attól az alapelvtől, hogy a szerzői jogi védelem az ember által létrehozott alkotásokat illeti meg, sem a hatóságok, sem a bíróságok nem kívánnak ellépni. A mesterséges intelligencia és a szerzői jog kapcsolatát vizsgáló hatósági, bírósági ügyekben elől haladó Amerikai Egyesült Államokban már több ügy is ismert, amelyekben egyelőre a Copyright Office (a továbbiakban: „CO”) álláspontja érvényesült: a CO ugyanis elutasította azoknak a

²⁰ Egyes felmérések szerint a szabadalmazott, szoftverrel megvalósított találmányok már többségben vannak az összes szabadalom körében. (Lásd <https://ipwatchdog.com/2021/03/17/seven-years-after-alice-63-2-of-the-u-s-patents-issued-in-2020-were-software-related/id=130978/>)

²¹ Az Európai Parlament és a Tanács 96/9/EK irányelve (1996. március 11.) az adatbázisok jogi védelméről (a továbbiakban: „Adatbázis-irányelv”) 3. cikk (1) bekezdés (<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/HTML/?uri=CELEX:31996L0009>)

²² Adatbázis-irányelv 7. cikk (1) bekezdés

műveknek a nyilvántartásba vételét, amely kizárólag promptolás eredményeként jött létre.²³ Egy másik ügyben pedig csak az ember által létrehozott alkotás rész tekintetében ismerte el a szerzői jogi védelem fennállását.²⁴ Ugyanakkor ismert olyan eset is, amely rávilágított arra, hogy ez a megkülönböztetés mindaddig lehetséges, amíg a mesterséges intelligencia alkalmazója elismeri az MI alkalmazásának tényét. Ha azonban ez – bármilyen okból – elmarad, még az értő közönség sem biztos, hogy felismeri a mesterséges intelligencia közreműködését.²⁵ Ebből természetesen következik az a megállapítás is, hogy ha viszont a mesterséges intelligencia produktuma nem állhat szerzői jogi védelem alatt, a mesterséges intelligencia sem kezelhető szerzőként. Ezen az sem változtat, hogy a brit szerzői jogi törvény egyes kivételes esetekben elismeri a szoftver által létrehozott eredmények szerzői jogi védelmét.²⁶ Bár az irodalomban gyakran ezzel a gyakorlattal szemben állónak tekintik a kínai ügyekben hozott döntéseket, valójában ezek nem ellenkezőek: az ismertté vált ügyekben a kínai bíróság elismerte szerzői teljesítményként az ember által végzett, kellő részletességű promptolási tevékenységet.²⁷ A kínai gyakorlat sem a mesterséges intelligencia szerzőségét támogatja tehát, hanem a bíróság elé került esetekben „megtalálta” az emberi közreműködésnek azt a módját és szintjét, amely a szerzői jogi védelem tekintetében értelmezhető. Általában tehát azt lehet mondani, hogy az eddigi gyakorlat nem tette szükségessé a szabályozás módosítását sehol sem.

További tisztázandó kérdés lehet, hogy a generatív mesterséges intelligencia betanítása, illetve a promptolást követő működés során történik-e szerzői jogi értelemben vett felhasználás. A művekkel kapcsolatban jellemzően azoknak a közönséghez való valamely eljuttatása az a tevékenység, amelynek a szerző által való kontrollját meg kell őrizni ahhoz, hogy a szerző számára biztosított legyen a műve sikerében való részesülés. A felhasználásnak minősítés ezt a célt szolgálja.

A mű alapvetően – a szerzői jogi logika szerint legalábbis – kétféleképpen juthat el a közönséghez: változatlan és megváltoztatott formában. A változatlan formában történő felhasználások általában engedélyt igényelnek a jogosulttól, ugyanakkor igen széles a szabad felhasználások köre is. A megváltoztatott formában való eljuttatás esetén látszólag szűk a szabad felhasználások mezsgyéje, hiszen alig találunk a szabad felhasználások között az átalakítást engedő eseteket (az oktatási célú átdolgozás, valamint a paródia, karikatúra, stílusutánpótlás, kritika, ismertetés esetét). Valójában azonban a szerzői jog messze nem korlátozza a művek transzformatív jellegű felhasználását minden esetben: a már nem védett

²³ Court rules against copyright protection for AI-generated artworks. www.artforum.com/news/court-rules-against-copyright-protection-for-ai-generated-artworks-252910/

²⁴ Copyright Registration for AI Generated Works: Zarya of the Dawn and the Dawn of a New Creator (<https://itsartlaw.org/2023/07/06/copyright-registration-for-ai-generated-works-zarya-of-the-dawn-and-the-dawn-of-a-new-creator/>)

²⁵ <https://www.copyright.gov/rulings-filings/review-board/docs/Theatre-Dopera-Spatial.pdf>

²⁶ A brit Copyright Designs and Patent Act (CDPA) szerint a számítógép által generált mű az az alkotás, amelyet a számítógép generált és így nincs emberi szerzője. A CDPA 9. § (3) bekezdése szerint az ilyen mű szerzősége azt a személyt illeti, aki a szükséges utasításokat a mű elkészítéséhez megadta. (Authorship of such work is given to the person by whom the arrangements necessary for the creation of the work are undertaken.) Colin R. Davies: An evolutionary step in intellectual property rights – Artificial intelligence and intellectual property. In Computer Law & Security Review Volume 27, Issue 6, December 2011, pp. 601-609., Pamela Samuelson: Allocating Ownership Rights in Computer-Generated Works. 1986, In University of Pittsburgh Law Review, pp. 1192-1196.

²⁷ Beijing Internet Court Releases Translation of Li vs. Liu Recognizing Copyright in Generative AI (<https://www.chinaiplawupdate.com/2024/01/beijing-internet-court-releases-translation-of-li-vs-liu-recognizing-copyright-in-generative-ai/>)

alkotások felhasználása, illetve az átdolgozás szintjét el nem érő, ihlet-jellegű kapcsolódások nem tartoznak a szerző rendelkezési körébe. Ebből fakadólag a szerzői jog eleve nehezebben fedi le a transzformatív hasznosításokat. A felhasználás jellemzően ugyanakkor tudatos tevékenység: a felhasználó nem véletlenszerűen, hanem az egyes felhasznált műveket tudatosan, szándékosan választva végzi a felhasználást. Ez az alapja annak is, hogy általában véve az engedély nélküli felhasználásért objektív felelősséggel tartozik. A szerzői jog fejlődésének sajátos állomásához érkezett az elmúlt évtizedekben akkor, amikor olyan információs társadalmi szolgáltatók felhasználónak minősítése is megtörtént, akik alapvetően nem bírnak tudomással arról a felhasználásról, amelyet egyébként mások kezdeményeznek az ő szolgáltatásaik igénybevételekor. Az európai bírói gyakorlat a Pirate Bay szolgáltatás nyújtója tevékenységének felhasználásként való értelmezésekor,²⁸ majd a jogalkotó a tartalommegosztó platformszolgáltatók szolgáltatásainak felhasználásként való minősítésekor a felhasználás fikcióját alkalmazta.²⁹ Bár ezek a szolgáltatók ténylegesen nem felhasználói az alkotásoknak, de be kellett látni, hogy a művek ezeken keresztül való közönséghez juttatása olyan jelentős bevételgeneráló tevékenység, hogy e szolgáltatók bevonása a szerzői jogi véráramlásba elengedhetetlen. Azon nagy piaci szereplők tekintetében tehát van már létező jogi szabályozási eszköz, amelyek üzleti modelljüket lényegében szerzői művek felhasználására építik. Fontos azonban látni azt, hogy bár e szolgáltatók maguk nem végeznek klasszikus értelemben vett felhasználást, a szolgáltatásaik igénybevevői megvalósítják azt. A szerzői jogi engedélyezési rendszerbe való bevonásuknak tehát mindenképp beazonosítható alapja egy megtörténő felhasználás, így az ő esetükben inkább csak a felhasználói pozíció részbeni áthelyezéséről van szó.

A mesterséges intelligencia betanítása során – szerzői jogi szempontból – a művek és más védett teljesítmények többszörözése történik meg.³⁰ A többszörözés tekintetében azonban az Európai Unióban többféle szabad felhasználás alkalmazásának szükségességéről is szót kell ejteni. Így annak rögzítése, hogy a betanítás során sor kerül a többszörözésre, nem feltétlenül jelenti azt, hogy ahhoz a jogosult engedélyét is minden esetben be kell szerezni.

Egyrészt a tanítás során jellemzően a művekből és más teljesítményekből nem tartós, hanem legfeljebb ideiglenes másolatok készülnek. Az európai szerzői jogi szabályozás e vonatkozásban több szabad felhasználás bevezetését is előírta.

Az Szjt. 35. § (6) bekezdése szerint ideiglenes többszörözés tekintetében megengedett a mű járulékos vagy közbenső – a felhasználásra irányuló műszaki folyamat elválaszthatatlan és lényeges részét képező, önálló gazdasági jelentőség nélküli – időleges többszörözése, ha kizárólag az a célja, hogy lehetővé tegye az átvitelt harmadik személyek között hálózaton, köztes szolgáltató által, vagy a műnek a szerző által engedélyezett, illetve e törvény rendelkezései alapján megengedett felhasználását. Az Szjt. idézett 35. § (6) bekezdése a 2001/29/EU irányelv 5. cikk (1) bekezdését ülteti át. Fontos azonban, hogy ez csak abban az esetben alkalmazható, ha a mű nyilvánosságához közvetítése céljával történik (ez a betanítás során nem teljesül), vagy olyan felhasználás segédcselekménye, amelyet a szerző engedélyezett, vagy más szabad felhasználást szolgál ki (ez pedig jórészt csak attól függően valósul meg, hogy a kimeneti oldalt miként minősítjük). Nem kétséges azonban, hogy a

²⁸ Stichting Brein ítélet, C-610/15, ECLI:EU:C:2017:456

²⁹ Lásd a CDSM irányelv 17. cikkét.

³⁰ Daniel Gervais és szerzőtársai meggyőzően érvelnek amellett, hogy a betanítás során minden esetben többszörözés történik. Gervais, Daniel J. and Shemtov, Noam and Marmanis, Haralambos and Zaller Rowland, Catherine, The Heart of the Matter: Copyright, AI Training, and LLMs (September 21, 2024). https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=4963711

felhasználás további elemei megvalósulhatnak a betanítás során: jellemzően járulékos, vagy közbelső többszörözés történik, a műszaki folyamat elválaszthatatlan és lényeges részét képezi a többszörözés és önálló gazdasági jelentőséggel nem bír. (Ez utóbbi feltétel is eleshet akkor, ha a betanítási adatkészleteket önálló piaci szereplők állítják elő, ilyen esetben ugyanis egyértelműen van önálló gazdasági jelentősége a többszörözésnek.) Itt jelentősége van/lehet továbbá annak, hogy a jogi védelem nemcsak az egész műre, hanem annak az alkotó jelleg felismeréséhez elegendő részére is kiterjed, és a felhasználás megállapításának – ezt állapítja meg a torrent fájlcsere minősítő EUB döntés – nem akadálya egy mű feldarabolása, majd a végállomáson való „összeszerelése”.³¹

Az Szjt-be a CDSM-irányelv átültetésekor bevezetett szöveg- és adatbányászati kivételek alkalmazhatósága szintén több szempontból is figyelemre méltó.³² A szabad felhasználások kizárólag a művek és más védett teljesítmények többszörözését teszi szabaddá, amiből következik, hogy ha nincs többszörözés (vagy más felhasználás), az e szerzői jogi szabályok alapján nem is értelmezhető, továbbá, ha esetleg a betanítás során a többszörözéstől eltérő felhasználás valósulna meg, akkor sem alkalmazható a szabad felhasználás (vagyis engedélyt kell kérni a betanításhoz).

Az üzleti célú szöveg- és adatbányászatot megengedő szabad felhasználás szövege csak azokat a műveket zárja ki az üzleti célú „tanulásból” (ahol egyáltalán az MI tanítását többszörözésként lehet értékelni), amelyek ilyen felhasználása ellen a jogosult előzetesen nem tiltakozott. Így azonban az vitatható, hogy ha a szerző az MI-be való betáplálást követően észleli csak a tevékenységet, tud-e még ezen az alapon fellépni, tiltakozni. Kérdés lehet, hogy ezzel a jogalkotó a CDSM irányelv megalkotásakor számolt-e egyáltalán. Ha igen, akkor úgy tűnhet, hogy itt az adatok szabad áramlásának adott elsőbbséget a szerzői jogi érdekekkel szemben.³³

Az Szjt. rendelkezése – összhangban az uniós szabályokkal³⁴ – a nyilvánosan elektronikusan elérhetővé tett tartalmak esetében a tiltakozás tekintetében a géppel olvasható formátumú tiltakozást írja elő.

A „nyilvánosan elektronikusan elérhetővé tett tartalom” fogalma értelmezést igényel. Ennek a fogalomnak ugyanis tulajdonítható olyan értelem, miszerint az előfizetéses adatbázisok útján elérhető tartalmak nem minősülnek elektronikus úton nyilvánosan hozzáférhetővé tett tartalomnak. Ha ezt a fogalmat így kell érteni, akkor az ilyen tartalmak esetében elegendő tiltás, ha a jogosult például szerződésben zárja ki a szöveg- és adatbányászatot (például előfizetői szerződésben, vagy bármely más, az adatbázis felhasználási feltételeit tartalmazó szerződésben). Ennek az értelmezésnek az elfogadásával az előfizetéses adatbázisok

³¹ Mircom International Content Management & Consulting (M.I.C.M.) Limited kontra Telenet BVBA ítélet, C-597/19., ECLI:EU:C:2021:492, rendelkező rész 1.

³² Szjt. 35/A. § (1) Szabad felhasználás a műveken végzett szöveg- és adatbányászathoz szükséges többszörözés, ha a) a felhasználással érintett műhöz jogszerűen fértek hozzá, b) a jogosult a szabad felhasználás ellen előzetesen, megfelelő módon - az elektronikus úton nyilvánosan hozzáférhetővé tett tartalom esetében géppel olvasható formában - nem tiltakozott, és c) a szöveg- és adatbányászathoz szükséges másolatok megőrzésére kizárólag a szöveg- és adatbányászat céljából szükséges ideig kerül sor.

(2) Szabad felhasználás a kutatóhelyek és kulturális örökségvédelmi intézmények [33/A. § (1) bek. 2. pont] által műveken tudományos kutatás céljából végzett szöveg- és adatbányászathoz szükséges többszörözés, feltéve, hogy a) a felhasználást végző személy az érintett műhöz jogszerűen fér hozzá,

b) a szabad felhasználás keretében létrejött másolatok megfelelő biztonsági szinten vannak tárolva, és

c) megőrzésükre tudományos kutatás céljából kerül sor.

³³ STOA Opinions Brief. The impact of the General Data Protection Regulation (GDPR) on artificial intelligence. [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2020/641530/EPRS_STU\(2020\)641530\(ANN1\)_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2020/641530/EPRS_STU(2020)641530(ANN1)_EN.pdf)

³⁴ CDSM irányelv 4. cikk (3) bekezdés.

tekintetében a szerződésben rögzített tilalom kizárja a szöveg- és adatbányászat szabad felhasználásként való gyakorlását. Ugyanakkor a szerződéses tiltás harmadik személyek irányában nem érvényesülhet.

Szükséges megjegyezni azt is, hogy az Szjt. 35/A. §-át bevezető, 2021. évi XXXVII. törvény vonatkozó indokolása is ennél megengedőbb – vagyis a jogosultak számára szigorúbb – értelmezést követ: „*A kutatóhelynek és kulturális örökségvédelmi intézménynek nem minősülő és nem tudományos kutatást végző intézmények és személyek tekintetében a felhasznált művek jogosultjai rendelkeznek azzal a lehetőséggel, hogy a kivétel alkalmazását kizárják. Ilyen kizárás az interneten keresztül nyilvánosan hozzáférhetővé tett tartalom esetében kizárólag géppel olvasható formában történhet. Önmagában az erre irányuló szerződéses megállapodás vagy egyoldalú nyilatkozat útján történő tiltakozás nem elégséges, ezt ki kell, hogy egészítse a tiltakozás géppel olvasható formája, annak érdekében, hogy az automatizált, mesterséges intelligencián alapuló szöveg- és adatbányászati eszközök felismerhessék a tiltakozást. A tiltakozás más formában történő rögzítése ellehetetlenítené a kivétel gyakorlati alkalmazását.*”

A szerzői jogi törvény irányadó kommentárja³⁵ szintén ezt a tágabb értelmezést fogadja el: „*Online (digitális formában) elérhető tartalmak esetén azonban – a törvény erre vonatkozó előírása értelmében – géppel (helyesebben inkább gép, vagyis mesterséges intelligencia/szoftver által) olvasható formában (gépi nyelven) kell a tiltakozást kifejezni. (Az erre vonatkozó kódsort hagyományosan a robots.txt fájlban lehet elhelyezni.)*”

Eszerint a hatályos magyar jogot úgy kell érteni, hogy mindegy, hogy a tartalom online szabadon elérhető-e vagy csak előfizetés ellenében, mivel mindegyik nyilvánosan elérhető tartalomnak minősül, így mindegyik esetben a kódban magában kell szerepelnie a tiltásnak.

A géppel olvashatóság kritériuma az Szjt.-ben nem definiált fogalom. Technológiailag azonban azt jelenti, hogy olyan módon kell a jogosultnak kifejeznie az egyet nem értését, hogy az felismerhető legyen a számítógép számára. A technológiai egyezőség nyilvánvalóan túlzó elvárás volna (pl. vízjel elhelyezése esetén azt értelemszerűen csak az erre felkészített gépek tudják a vízjelet felismerni). A jogalkotói cél az lehetett, hogy a tilalom az online nyilvánosan elérhető tartalmak esetében ne jogi szövegből, hanem magából a forrásból, technológiai úton derüljön ki (bár ebben az esetben a jogkezelési adat fogalmától való elhatárolás vethet fel további problémákat).

Igen fontos, hogy amennyiben ez a feltétel nem teljesül, azaz a jogosult nem biztosította a gép számára olvasható módon a szöveg- és adatbányászat tilalmát, az Szjt. szabad felhasználását úgy kell érteni, hogy nem történt tiltás, azaz az érintett mű használható akár kereskedelmi célú szöveg- és adatbányászat céljára is. Ilyen módon pedig önmagában szerződéses úton nem lehet megakadályozni az üzleti célú szabad felhasználás feltételeinek megfelelő szöveg- és adatbányászatot.

Itt szükséges azonban megjegyezni, hogy az EU más tagállamában ismert már olyan eset, amelyben a bíróság szélesebb tartalommal ruházta fel a géppel olvashatóság kritériumát, így pedig szűkebbre vonta azt a területet, ahonnan a szöveg- és adatbányászat üzleti célra szabadon végezhető. A Hamburgi Regionális Bíróság által a LAION-ügyben hozott döntésben³⁶ egy

³⁵ Gyertyánfy Péter – Legeza Dénes (szerk.): Nagykommentár az 1999. évi LXXVI. törvényhez. Kluwer, 2023. Magyarázat az Szjt. 35/A. §-hoz.

³⁶ <https://www.euipo.europa.eu/en/law/recent-case-law/germany-hamburg-district-court-310-o-22723-laion-v-robert-kneschke> és <https://pdfupload.io/docs/4bcc432c>

fotóművészeti alkotás tanítóadatként történt felhasználása vonatkozásában mondta ki a bíróság, hogy az a kutatási célú szöveg- és adatbányászati kivétel hatálya alá tartozik, így nincs a művésznek tiltakozási lehetősége. A Bíróság azonban kitért arra is, hogy abban az esetben, ha ez a felhasználás az üzleti célú szöveg- és adatbányászat körébe tartozott volna, ott meg kellett volna vizsgálni azt is, hogy a jogosult előzetesen megtiltotta-e az ilyen célú felhasználást. Az ügyben a tiltakozás a fotó mellett, szövegesen volt elhelyezve, tehát „emberi nyelven”. A Bíróság azonban ezt a tiltakozást is olyannak értékelte, amely egyébként gép számára is olvasható, ebből fakadólag pedig az üzleti célú felhasználás jogsértő lett volna.

A tudományos célú szöveg- és adatbányászat esetében a jogosultaknak nincs lehetősége arra, hogy akár előzetesen, akár utólag tiltakozzanak a felhasználás ellen.

A promptolás során létrejövő új tartalmak (nem a promptok) kapcsán elmondható, hogy azok nem szerzői művek. Ebből fakadólag a transzformatív felhasználásokra vonatkozó szerzői jog nem értelmezhető velük összefüggésben: nem lehet szó átdolgozásról, ha az eredmény nem szerzői mű. Ugyanakkor azonban nincs kizárva, hogy a betanított műveknek az output során való hasznosítását többszörözésnek értékeljük, ennek feltétele lehet, hogy az eredeti alkotás felismerhető legyen.³⁷ (Bár az Európai Bíróság a Pelham-ügyben a felhasználás feltételeként fogalmazta meg, hogy a „végtermékben” is felismerhetőnek kell lennie a feldolgozott teljesítménynek – az említett ügyben hangfelvételtől volt szó, a fent említett cikkükben Gervais és szerzőtársai ezt nem tekintik feltételnek.)

Az AI Act az e fejezetben bemutatott, az AI működésével kapcsolatos alapvető szerzői jogi értelmezési kérdésekben nem foglalt állást. Ezek megválaszolása egyelőre az elmélet, illetve egyes esetekben a bíróságok, más hatóságok, szakértői testületek feladata. Figyelemmel arra, hogy a technológiai fejlődés a tanulmány készítésének időszakában rendkívül gyors, a rugalmas adaptálódás igényét az eseti döntésekkel jobban is lehet teljesíteni.

Ahogy arra fent utaltunk, az AI Act-be került, a szerzői művekre vonatkozó szabályok nem kifejezetten szerzői jogi jellegű rendelkezések. Az alábbiakban azt a két rendelkezés-csoportot vizsgáljuk, amelyek kifejezetten a szerzői művek és más védett teljesítmények mesterséges intelligencia által való hasznosítása miatt kerültek be az AI Act-be [50. cikk (1)-(2), (4)-(7) bekezdések; 53. cikk (1) bekezdés c) és d) pontok]. Nem szerzői jogi jellegük több szempontból is igazolható: egyrészt a vizsgált rendelkezések nincsenek tekintettel arra (nem döntenek el), hogy a mesterséges intelligencia betanítója felhasználónak, illetve a használója szerzői jogi szempontból szerzőnek minősül-e, azaz nem helyezi be a szerzői jogi szabályok személyi viszonyrendszerébe őket. Másrészt sem a betanítás, sem a mesterséges intelligencia bevonásával létrehozott eredmények tekintetében nem foglalkozik azzal, hogy ezek a cselekmények szerzői jogi szempontból felhasználásnak minősülnek-e vagy sem. Az értelmezés feladatát tehát a szerzői jogi szabályok felől, a fent bemutatott keretekben szükséges elvégezni minden egyes konkrét esetben és ehhez kapcsolódóan kell az AI Act említett rendelkezéseit értelmezni.

4. Az AI Act szerinti tájékoztató és a szöveg- és adatbányászat kapcsolata

Az AI Act Bizottság által benyújtott, eredeti szövege ugyan elsődlegesen az emberi jogok védelmét tűzte ki szabályozási célként, az emberi méltóság, a véleménynyilvánítás szabadsága, a tudományos szabadság, de akár a magántulajdonhoz való jog által is védett szerzői jogok

³⁷ Pelham és társai ítélet, C-476/17, ECLI:EU:C:2019:624

tekintetében nem nyújtott segítséget a szerzők számára. Mindazonáltal az általános célú MI-modellek szolgáltatóira vonatkozólag a parlamenti módosító javaslatok útján beillesztésre került egy rendelkezés (a rendelet végső szerkesztésében az 53. cikkben), amelynek alapján a szerzői jogi jogosultak érdekeire többféle módon kell figyelemmel lenni.

Eszerint az általános célú MI-modellek szolgáltatóinak információkat és dokumentációt kell kidolgozniuk, naprakészen tartaniuk és rendelkezésre bocsátaniuk az MI-rendszerek azon szolgáltatói részére, amelyek az általános célú MI-modellt be kívánják építeni MI-rendszereikbe. Ez a szellemi tulajdonjogok (elsősorban a szerzői jog) védelme tekintetében különösen azt jelenti, hogy

- (1) nem sérthetik meg a jogokat, ezen túlmenően pedig
- (2) az információknak és a dokumentációnak a szerzői és kapcsolódó jogokra vonatkozó uniós jognak való megfelelésre irányuló politikát kell bevezetniük, és különösen azért, hogy azonosítsák és betartsák a CDSM irányelv 4. cikkének (3) bekezdése szerint kifejezett jogfenntartást, többek között a legkorszerűbb technológiák révén;
- (3) kellően részletes összefoglalót kell készíteniük – az MI-hivatal által rendelkezésre bocsátott sablonnak megfelelően – és közzétenniük az általános célú MI-modell tanításához használt tartalomról. Ezt a sablont az MI-hivatal egyelőre nem tette közzé.

Ez a hármas kötelezettség fontos mérőföldkönek tekinthető a szabályozásban. Mindenekelőtt a szerzői jogok figyelembevételének kötelezettsége általános tilalomfaként érvényesül az általános célú MI-modellek szolgáltatóinak tekintetében és nincs lehetőség ezen jogok félretételére (függetlenül a letelepedésük helyétől).

A gyakorlati kódex (Code of Practice) 2024 decemberében közzétett második verziója alapján ezzel a politikával kapcsolatos elsődleges elvárás, hogy létezzen, a szolgáltató által alkalmazott különböző verziói a nyilvánosság számára mind hozzáférhetők legyenek, a végrehajtásának szervezeti felelősei meg legyenek jelölve és megismerhetők legyenek. A szolgáltató szerzői jogi politikájának ki kell terjednie arra, hogy a harmadik felektől származó adatállományok felhasználása során a szerzői jogi szabályokra figyelemmel jár el a szolgáltató. Elvárás vele szemben, hogy a bizonytalan státuszú adatállományok tekintetében is indokolt erőfeszítéseket tegyen azok jogi helyzetének tisztázására. A szerzői jogi vállalások között külön ki kell térni arra, hogy a szöveg- és adatbányászati kivétel alkalmazása során jogtiszta forrásokat használnak, továbbá vállalniuk kell, hogy jogsértő felületekről nem gyűjtenek szerzői jogi tartalmakat. A jogsértő oldalak listáját tagállamonként közzéteszik. A gyakorlati kódex követői vállalják, hogy minimálisan a robots.txt fájlokkal védett tartalmak szöveg- és adatbányászatától tartózkodnak, illetve támogatják ebben a körben a standardizációs törekvéseket, és a szerzői jogi politikában nyilatkoznak arról, hogy mely típusú jogfenntartásokat tudják kezelni és ismerik el. Vállalniuk kell azt is, hogy általában tartózkodnak a szerzői jogi jogsértésektől. Végül pedig kontaktpontot jelölnek ki, amihez szerzői jogi kérdésekkel lehet fordulni. Fontos hangsúlyozni, hogy ez a dokumentum egyrészt még nem végleges, másrészt kérdés, hogy mely szolgáltatók fogják követni a benne foglaltakat.

Az MI-hivatal 2025. január 17-én hozta nyilvánosságra azt a gyakorlati kódexhez kapcsolódó sablon első tervezetét, amelyet a szolgáltatóknak a modellek tanításhoz felhasznált adatok forrásának összefoglalására kell majd alkalmazniuk. Az AI Act 53. cikk (1) bekezdés d) pontja szerint ezt a sablont az MI-hivatalnak kell elkészítenie, jelenleg ennek előkészítése folyik. Az AI Act (107) preambulumbkezdése szerint a sablonnak átfogó jellegűnek kell lennie és nem szorítkozhat a technikai részletekre, elő kell segítenie, hogy az érdekelték jogos érdekeit tudják érvényesíteni ennek alapján, ide értve a jogosultak joggyakorlását is, de nem sértve a

szolgáltató üzleti titkát. A sablonnak egyszerűnek, hatékornak kell lennie és tartalmaznia kell egy szöveges összefoglalót is.

Ez a dokumentum a gyakorlati kódexhez közvetlenül fog kapcsolódni, és kiegészíti majd az AI Act 53. cikk (1) bekezdés c) pontja szerinti szerzői jogi politika kialakítására vonatkozó előírásokat. Tartalmáról a Bizottság széles körű konzultációt folytatott. A válaszokat értékelő beszámoló szerint a fejlesztői oldal egyértelműen ellenérdekelt abban, hogy a sablonban fel kelljen tüntetni minden egyes szerzői művet, nyilvánossá kelljen tenni az algoritmust és a modell architektúráját, a konkrét adatkezelési eljárásokat, a pontos összetételt, százalékos arányokat. Ezzel szemben a jogosultak abban lennének érdekeltek, hogy tételesen tüntessék fel a tanításra és tesztelésre használt teljesítményeket, a szintetikus adatokat, a modell általános működését, az adattisztítási standardokat. Ennek alapján kell megtalálni azt az egyensúlyi helyzetet, amelyben az érdekelt szereplők jogai és jogos érdekei kiegyensúlyozottan tudnak érvényesülni.

A tervezetben szereplő sablon alapján nem lenne elvárás a tételes bemutatás. Ugyanakkor a sablonnak azt tartalmaznia kell, hogy milyen jellegű forrásokat használtak a tanításra (pl. szöveg, kép, zene, video). A szolgáltatónak meg kell adnia, hogy nyilvánosan elérhető, vagy más adatállományt használt-e fel, ezen belül a teljes adatállomány 5%-át meghaladó adatállományokat azonosítani kell. Ennek alapján az adatállományokból lehet következtetni arra, hogy a betanítási adatkészlet végső soron tartalmazta-e a konkrét teljesítményt, vagy sem. Sajnos jelenleg nem áll rendelkezésre azonban olyan szabály, amely legalább vélelemmel támogatná a jogosultakat abban, hogy ha az adott adatállományban egyébként tudhatóan szerepelt az ő teljesítményük, akkor azt úgy kelljen tekinteni, hogy azt ténylegesen fel is használták a betanítás során.

A sablonban a szolgáltatónak nyilatkoznia kell arról, hogy milyen eszközökkel vette figyelembe a tanítás során a szöveg- és adatbányászati kivételt és hogyan gondoskodik az opt-out jog gyakorolhatóságáról, valamint nyilatkoznia kell arról is, hogy milyen eszközöket alkalmaz arra, hogy a jogosult tiltakozása esetén az adott alkotást eltávolítsa.

Az a kiindulópont azonban, hogy a szolgáltató nem köteles egyedileg számot adni a tanításra használt teljesítményekről, fontos hiányossága a tervezetnek. Ezzel ugyanis olyan terhet rak a jogosultakra, amely nagyon elnehezíti számukra azt, hogy valóban tudjanak élni az engedélyezési jogaikkal.

A szabály egyértelműen összekapcsolja a tanítási tevékenységet a CDSM-irányelv üzleti célú szöveg- és adatbányászati kivételével is, külön kiemelve a géppel olvasható tiltakozás érvényesülésének szükségességét az MI-alapú szöveg- és adatbányászat tekintetében is. Így nyilvánvaló, hogy az uniós jogalkotó az MI-alapú tanítást szöveg- és adatbányászati tevékenységnek tekinti (nem is számol egyébként más lehetőséggel), másrészt az elemzett szabad felhasználás alkalmazhatóságát is lehetségesnek tartja. Így, ha a tiltakozás megtörténik, akkor a tanítás nem végezhető el az adott adattal. A legkorszerűbb technológiákra utalás ráadásul ezt a kötelezettséget a technikai fejlődéssel egyre szigorúbbá teszi: a felismerési képesség fejlődése a ma még géppel nem olvasható tilalmakat is joghatállyossá tudja tenni.

Az előzetes tiltakozást persze csak abban az esetben kell figyelembe vennie a szolgáltatónak, ha az AI tanítás felhasználást valósít meg. Ha az AI tanítási folyamata során nem történik

szerzői jogi felhasználás,³⁸ akkor az AI Act alapján való tájékoztatás ugyan a szerzők tudatosságát segíti, de az előzetes engedélyezésre és így a tiltásra még nem teremt jogalapot.

Az összefoglalóra vonatkozó szabály jelentősége nem elhanyagolható, ennek ugyanakkor érdemben haszna akkor lehet, ha ehhez párosul az a lehetőség, hogy a jogosultak akár meg is tilthassák a műveik, teljesítményeik felhasználását tanítóadatként.

Bár az irodalomban lehet találni érveket arra, hogy ilyen esetekben valójában nem az előzetes engedélykérés (opt-in) lenne a gyakorlatban megvalósítható megoldás, hanem az opt-out, vagyis ha a szerzők kivehetnék műveiket a tanítóadatbázisból. A szerzői jogi szabályozás, az üzleti célú szöveg- és adatbányászat szabad felhasználása alóli opt-out lehetőségétől eltekintve – tehát általánosságban – azonban nem ezt támogatja. (Arra, hogy a szerzők az engedélyezési jogukat gyakorolni tudják, már vannak fejlesztések.³⁹) Ez elnevezheti a két szabály egymás mellett való érvényesülését is: a jogosultaknak előzetesen, a művek felhasználási lehetőségének megteremtésekor kell rendelkeznie a tilalomról, így valójában ezek nem kerülhetnek be a tanítóadatok körébe. Ha viszont a szolgáltató összefoglalóra irányuló kötelezettsége a ténylegesen felhasznált adatokra vonatkozik, akkor ez a művek egy másik körét foglalja magában: azokat, amelyek vonatkozásában nem volt tiltakozás. Ez így azonban csak arra lesz használható, ha esetleg a betanított mű vonatkozásában később történne valamilyen felhasználás (pl. az output produktumban felismerhető), akkor könnyedén legyen bizonyítható, hogy ténylegesen betanították a művet. Itt merül fel az, hogy a betanítás jogszerűsége még nem jelenti feltétlenül a használat jogszerűségét.

Sajnos így az üzleti célú szabad felhasználás szövege is csak azokat a műveket zárja ki az üzleti célú „tanulásból” (ahol egyáltalán az MI tanítását többszörözésként lehet értékelni), amelyek ilyen felhasználása ellen a jogosult előzetesen tiltakozott. Így azonban az vitatható, hogy ha a szerző az MI-be való betáplálást követően észleli csak a tevékenységet (például az AI Act alapján hozzájutott a tájékoztatáshoz a művei tanítóadatként való felhasználásáról), tud-e még ezen az alapon fellépni, tiltakozni. Nyilvánvaló, hogy az AI Act-ben bevezetni kívánt eszközzel nem számolhattott az uniós jogalkotó, amikor a szöveg- és adatbányászati kivételt megfogalmazta, emiatt indokolt lehet később egy esetleges felülvizsgálat alkalmával ennek a pontosítása is.⁴⁰

Szükséges lehet ennek az új rendelkezésnek a szerzői jogi szabályokkal való szervezettebb összekapcsolása más szempontból is. Például olyan módon, hogy abban az esetben, ha az alapmodell szolgáltatója feltárja az AI Act-beli kötelezettsége teljesítése okán, hogy mely szerző műveivel tanította az MI-t, akkor abban az esetben, ha az output-oldali eredmény felismerhető kapcsolatban áll az eredeti tartalommal, azt úgy kelljen tekinteni, hogy felhasználás történt.

5. Az AI Act szintetikus tartalomra vonatkozó átláthatósági követelményei

³⁸ Franceschelli, G., & Musolesi, M. (2022). Copyright in generative deep learning. In *Data & Policy*, volume 4, E17. doi:10.1017/dap.2022.10

³⁹ Ilyen például a <https://haveibeen trained.com/> oldal, amelyen tetszőleges kifejezésre rákeresve lehet böngészni az MI-ket tápláló adatokat.

⁴⁰ STOA Opinions Brief. The impact of the General Data Protection Regulation (GDPR) on artificial intelligence. [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2020/641530/EPRS_STU\(2020\)641530\(ANN1\)_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2020/641530/EPRS_STU(2020)641530(ANN1)_EN.pdf)

Bár az AI Act szakirodalma a szerzői jog kapcsán elsőként – sőt, sok esetben egyedül – a rendelet 53. cikkét szokta említeni, az 50. cikk is hangsúlyos kiemelést érdemel. A bizonyos MI-rendszerek szolgáltatóira és alkalmazóira vonatkozó kötelezettségeket hangsúlyozó szabályok ugyanis alapvetően fognak hatni a kulturális piacra, ideértve nem csak a szerzői jog által védett tartalmakat, hanem azt is, hogy azokat a jövőben miként hasznosítják majd a tömegtájékoztatás különböző csatornáin.

5.1. A szintetikus hang-, kép-, video vagy szöveges tartalmat létrehozó MI-rendszer szolgáltatójára vonatkozó előírások

E körben az első kiemelésre méltó kötelezettség a szintetikus tartalmat létrehozó (vagy másként: a generatív) MI-rendszerek szolgáltatóira vonatkozik. Az AI Act 50. cikk (2) bekezdése szerint a szintetikus hang-, kép-, video vagy szöveges tartalmat létrehozó MI-rendszer szolgáltatójának biztosítania kell, hogy a generált tartalmat ilyenként jelöljék meg, illetve azok ilyenként legyenek észlelhetőek. A szabály műfajfüggetlen, az tehát mind a szintetikus szöveges, mind az audio- és audiovizuális tartalmakat átfogja. A szabály hátterében – miként a (133) preambulumbekkezdés jelzi – elsősorban az áll, hogy a ma már tömegesen előállított szintetikus tartalmakat nagyon nehéz, egyes esetekben pedig szinte lehetetlen megkülönböztetni az ember által előállított tartalmaktól. A rendelkezés tehát elsősorban a tájékozódáshoz, másodsorban, és közvetetten pedig a tájékoztatáshoz fűződő jogot oltalmazza.

Mivel a szintetikus tartalom elkülönítése leginkább az előállítás pillanatában valósítható meg, ezért az átláthatósági követelményt az MI-rendszer szolgáltatójára szükséges telepíteni. Az említett szolgáltató arra köteles, hogy a különböző tartalomtípusok sajátosságait és korlátait figyelembe véve olyan eszközzel tegyen eleget az átláthatósági követelménynek, amely műszaki értelemben hatékony, interoperábilis, robusztus és megbízható. A kötelezettség kettős: részint – géppel olvasható módon – a kimenetként létrehozott tartalmat mesterségesen létrehozottként vagy manipuláltként kell megjelölnie, másrészt pedig biztosítania szükséges, hogy az előbbi megjelölés észlelhető.

A szabályozás alapján a szintetikusan létrehozott tartalom kapcsán kevesebb probléma merül fel, az azonban számtalan kérdést vet fel, hogy miként kell érteni a rendelet „manipulált” fordulattát. Minden bizonnyal csak a jogalkalmazás fogja kimunkálni, hogy egy ember által létrehozott tartalom minden MI-vel végrehajtott módosítása „manipulációnak” minősül-e.⁴¹ Maga a fordulat – a Magyar Nyelv Értelmező Kéziszótára⁴² szerint – azonban arra utal, hogy a kifejezetten az „önző érdekből alkalmazott ravasz fogás, mesterkedés” tartozik annak hatálya alá. Egyébként ez következik a rendelet angol („manipulated”) és német („manipuliert”) nyelvű szövegeiből is.

A már hivatkozott (133) preambulumbekkezdés példálózó jelleggel azokat a műszaki megoldásokat is megjelöli, amelyeket a technika jelen állása szerint a szolgáltatóknak alkalmazniuk szükséges. Ezek a vízjelek, metaadat-azonosítások, a tartalom eredetének és hitelességének bizonyítására szolgáló kriptográfiai módszerek, naplózási módszerek, ujjnyomatok.

⁴¹ Thomas Gils: A Detailed Analysis of Article 50 of the EU's Artificial Intelligence Act, p. 12. (https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=4865427, 2024. 11. 29.)

⁴² Bárczi Géza és Országh László (szerk.): A Magyar Nyelv Értelmező Kéziszótára (Magyar Tudományos Akadémia Nyelvtudományi Intézet, Budapest, 1959-1962)

Komoly kérdéseket vet fel azonban, hogy az MI-rendszer szolgáltatóját terhelő kötelezettség mennyire lehet hatékony, ha az értéklánc későbbi szereplői ezt a jelölést szabadon eltávolíthatják a tartalomról. A kérdés azért is indokolt, mert a tartalomra vonatkozó, a tartalomhoz kötött módon eltárolt információk csak akkor vezethetnek tartós eredményre, ha azok az adott tartalom (hordozó) teljes életciklusában változatlan formában megőrizhetőek. Erre látunk példát a Szellemi Tulajdon Világszervezete által 1996-ban elfogadott két ún. internet-szerződésében. A korábban már említett WCT⁴³ és szomszédos jogi párja, a WPPT jogkezelési adataira vonatkozó szabályai olyan rendet alakítanak ki, amelyek – legalább elvileg – hosszútávon is képesek a felhasználók számára közlendő információt változatlan formában megőrizni.

Végül meg kell említeni, hogy az AI Act épp úgy „géppel olvasható” formában követeli meg a tartalom megjelölését, miként a CDSM irányelv már említett 4. cikke a szöveg- és adatbányászat vonatkozásában a tiltakozási (opt-out) nyilatkozatot. A gépi olvashatóság vonatkozásában ezen a helyen ki kell emelni, hogy széleskörben alkalmazott, sztenderdek tekinthető technikai megoldás ezzel kapcsolatban még nem alakult ki, azonban az AI Act 56. cikke szerinti gyakorlati kódexnek az MI-hivatal által nyilvánosságra hozott, már említett második tervezete szerint ilyennek kell tekinteni a robots.txt állományokat. Jelenleg számtalan olyan eljárás folyik, amelyik részben a „géppel olvashatóság” követelményét vizsgálja (ld. a fent említett, már lezárt LAION-esetet is). A CDSM irányelvvel összefüggő jogviták lezárása minden bizonnyal ki fog hatni az AI Act értelmezésére is.

Az átláthatósági követelmények látszólag elsősorban a médiajog szempontjait veszik figyelembe. Hatása azonban messze nem csak a médiajogra terjed ki, hiszen az ember által alkotott művek, illetve ember által megvalósított előadásoknak az MI-vel szintetizált tartalmaktól való elkülönítésének kérdése intenzíven érintkezik a szerzői joggal is. A találkozás elsődleges terepe az ún. személyhez fűződő jogok, nevezetesen az, ha olyan szintetikus tartalmat kívánnak egyes szerzőkhöz, illetve előadóművészekhez kötni, amelyek létrehozásában azok valójában nem vettek részt.

A szerzői és eladóművészi személyhez fűződő jogok célja, hogy oltalmazzák azt a sajátos kapcsolatot, amely egyrészt mű, illetve előadás, másrészt pedig az alkotó, illetve előadó között a szerző egyéniségéből, az előadóművész teljesítményének személyességéből fakad. A védelem célja, hogy a jogosult és a védelem tárgya között kialakuló említett kapcsolat társadalmi szinten megjelenő értéke megőrizhető legyen.⁴⁴ A személyhez fűződő jogok talán legfontosabb eleme a névjog, amely alapján a jogosult megkövetelheti, hogy műve, szomszédos jogi teljesítménye nevének feltüntetésével jusson el a nyilvánossághoz.

A névjog részletes elemzése meghaladja ennek az írásnak a kereteit, az MI kapcsán azonban így is ki szükséges emelni a névfeltüntetési jog passzív párját. Az említett jog célja, hogy a jogosult nevét ne társítsák olyan műhöz, illetve előadáshoz, amelynek elkészítésében ő

⁴³ Lásd a Szellemi Tulajdon Világszervezete 1996. december 20-án, Genfben aláírt Szerzői Jogi Szerződésének, valamint Előadásokról és a Hangfelvételekről szóló Szerződésének kihirdetéséről szóló 2004. évi XLIX. törvény. A WIPO Szerzői Jogi Szerződésének 12. cikke és a WIPO Előadásokról és a Hangfelvételekről szóló Szerződésének 19. cikke egyaránt tilalmazza a műhöz, illetve hangfelvételhez kapcsolt azonosítási adatok eltávolítását. (<https://njt.hu/jogszabaly/2004-49-00-00>)

⁴⁴ Békés Gergely: Előadóművészi teljesítmény, In Jakab András – Könczöl Miklós – Menyhárd Attila – Sulyok Gábor (szerk.): Internetes Jogtudományi Enciklopédia (Szerzői jog és iparjogvédelem rovat, rovatszerkesztő: Grad-Gyenge Anikó, Pogácsás Anett; [50] bekezdés; (<https://ijoten.hu/szocikk/eloadomuveszi-teljesitmeny>, 2021)

egyébként nem vett részt. Ilyen jogot az Szjt. még a szerzők esetében sem nevesít,⁴⁵ azt legfeljebb a névjog kiterjesztő értelmezésével lehet levezetni.⁴⁶ Mivel azonban az MI kapcsán számos olyan eset vált ismertté az elmúlt időszakban, amikor az alkotó, illetve előadóművész nevét olyan előadáshoz kapcsolták, amelynek az elkészítésében nem működött közre, e jog jelentősége érezhetően megnőtt. A névjog passzív párjának kifejezett rendelkezéssel való kimondása még az előadóművészek esetén sem lenne egyébként példa nélküli, ilyen megoldást alkalmaz például ugyanis az író szerzői jogi törvény.⁴⁷

Az AI Act 50. cikk (2) szakasza szerinti átláthatósági követelmények azonban még meglévő korlátozott jellegük tekintetében sem tekinthetők általánosnak. A hivatkozott jogszabályhely utolsó mondata szerint ugyanis az „nem alkalmazandó, amennyiben az MI-rendszerek támogató funkciót töltenek be hagyományos szerkesztés céljára, vagy nem változtatják meg lényegesen az alkalmazó által szolgáltatott bemeneti adatokat vagy azok szemantikáját (...)”. A jogalkotó e rendelkezés beiktatásával az MI-vel generált tartalmat kívánta elkülöníteni az MI-asszisztált előállítási folyamattól. Ugyanakkor nem lehet véka alá rejteni, hogy a hivatkozott rendelkezésben szereplő egyes fogalmak, így például a „hagyományos szerkesztés” (a rendelet angol szövegében: „standard editing”), a „támogató funkció” (a rendelet angol szövegében: „assistive function”), a bemeneti adatok „szemantikája” fordulat, de akár a megváltoztatás „lényeges” jelzője is komoly jogalkalmazói kérdéseket vet fel. A bizonytalanságok feloldása elsősorban az Európai Bizottság feladata lesz, mivel az AI Act 96. cikk (1) bekezdés d) pontja szerint a Bizottság feladata iránymutatások kidolgozása az 50. cikkben meghatározott átláthatósági kötelezettségek gyakorlati végrehajtására. Az iránymutatások nyilvánvalóan a soft law körében tartják a felmerült kérdéseket, ebből fakadóan lehetőséget biztosítanak arra – miként a 96. cikk (2) bekezdése azt is emeli – hogy a Bizottság akár a tagállamok, akár az MI-Hivatal kérésére időről időre felülvizsgálja az iránymutatásokat.

5.2. A deepfake szabályozás

Az AI Act 3. cikk 60. pontja határozza meg a deepfake fogalmát. E szerint deepfake „az MI által generált vagy manipulált kép, audio- vagy videotartalom, amely hasonlít létező személyekre, tárgyakra, helyekre, entitásokra vagy eseményekre, és amely egy személy számára megtévesztő módon autentikusnak vagy valóságosnak tűnne.”⁴⁸

A deepfake jelenség az említett fogalommeghatározásból következően intenzíven kapcsolódik a személyiség jogi védelméhez. E körben a deepfake jellegű tartalmakat nem csak a képmás- és hangfelvétel oltalma szempontjából kell értékelni, hanem a becsület- és jóhírnév polgári jogi védelme, továbbá a büntetőjog által az emberi méltóság számára biztosított védelem szempontjából is. A tanulmány kereteit ezen összefüggések feltárása meghaladja, az azonban ezzel együtt is kiemelendő, hogy a deepfake tartalmak vonatkozásában számos jogág szabályait kell egyidejűleg alkalmazni.

⁴⁵ Ugyanakkor a szerzők esetén – de csak a szerzők esetén – a Büntető törvénykönyv 384. §-a szerinti „bitorlás” tényállása épp negatív irányból közelíti meg a névjogot.

⁴⁶ Békés Gergely: Generatív mesterséges intelligencia és előadóművészet, In Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle 19. (129.) évfolyam 5. szám, 2024. október, p. 197

⁴⁷ Lásd a Copyright and related rights act (2000) 113. §-át a szerzők, 384. §-át pedig az előadóművészek tekintetében (<https://www.irishstatutebook.ie/eli/2000/act/28/enacted/en/print#sec314>; 2024. 12. 02.)

⁴⁸ Az AI Act fogalma szinte szó szerint követi a DSA 35. cikk (1) bekezdés k) pontját. Az azonosságok és eltérések feltárása meghaladja ennek az írásnak a kereteit, az ugyanakkor ezzel együtt is jelezhető, hogy a DSA valamennyi megtévesztő tartalmat átfogja, függetlenül attól, hogy azt MI-vel vagy másként készítették.

Az előzőeket illusztrálja az is, hogy a deepfake jelensége nyilvánvalóan összekapcsolódik a hiteles tájékoztatáshoz, illetve tájékozódáshoz való joggal is. Ahogy az Mttv.⁴⁹ 5. §-a is rögzíti, a tájékozódáshoz és tájékoztatáshoz fűződő jog védendő, kiemelt alkotmányos érdek. Nem véletlen, hogy a Közzolgálati Testület által meghatározott Közzolgálati Kódex⁵⁰ is kiemelten kezeli a hitelesség kérdését, hiszen már az alapelvek⁵¹ között – majd később számos egyéb helyen – említi a közzolgálat által nyújtott tájékoztatás hiteles jellegét.

A deepfake, illetve bővebb körben értékelve a helyzetet, a hitelesség kérdése azonban természetesen nem csupán a személyiségi jogot, illetve a médiajogot, hanem a szerzői jogot is érinti. Ha másért nem, azért, mert a deepfake előállítása jelenleg tekintélyes – bár folyamatosan csökkenő – mennyiségű betanítási adatot igényel, márpedig nagy mennyiségű adat a politikusok mellett leginkább a celebritások, az előadóművészek és a szerzői jog egyéb természetes személy jogosultjai vonatkozásában áll rendelkezésre.

A deepfake kapcsán érdemes felhívni a figyelmet arra, hogy a már hivatkozott értelmező rendelkezés szerint az a felvétel minősül deepfake-nek, amely „hasonlít” létező személyekre, tárgyakra, helyekre, entitásokra vagy eseményekre. A rendelet (134) preambulumbekkezdése azonban ennél szorosabb összefüggést vár el a valóság és a szintetizált tartalom között annak rögzítésével, hogy egyrészt a generált tartalomnak „érzékeltetően hasonlóknak” kell lenni, másrészt pedig az „megtévesztő módon autentikusnak vagy valóságosnak tűnhesse”. E két fordulat az összetéveszthetőség nyilvánvalóan nagyobb fokát várja el, mint a normatív tartalommal bíró 5. cikk (4) bekezdése.

Még mindig a fogalomnál maradva azt is szükséges kiemelni, hogy az AI Act a deepfake kapcsán „létező” (angolul: existing) személyekre, tárgyakra, helyekre, entitásokra vagy eseményekre utal. Az ugyanakkor az AI Act szövege alapján nem állapítható meg, hogy a hivatkozott „létező” célja az emberek és a fiktív karakterek elkülönítését célozza-e, vagy célja az, hogy a norma hatályát az aktuálisan élő emberekre korlátozza. Ez utóbbi értelmezés különös gyakorlati nehézségeket okozna, amelyet a Ptk. által biztosított személyiségi jogok is csak korlátosan tudnak kezelni a halál után (a kegyeleti jog keretein belül).⁵²

Ahogy az AI Act legfontosabb fogalmait bemutató fejezetben jeleztük, a mesterséges intelligencia kockázati besorolását a szolgáltatók és alkalmazók tevékenysége alapján kell elvégezni. Azt is kiemeltük, hogy e kockázati besorolás hangsúlyosan figyelembe veszi a biometrikus adatok alkalmazását és azt olyan elemként értékeli, amely alapján egyes tevékenységek nagy kockázatúnak minősülnek. Mivel az audiovizuális jellegű deepfake szintetizálása elképzelhetetlen biometrikus adatok hasznosítása nélkül, ezért alappal merül fel az, hogy önmagában a deepfake előállítása olyan tevékenységnek minősülhet az AI Act alkalmazása során, amely az adott tevékenységet nagy kockázatúnak minősíti. Ez azonban a legtöbb esetben akkor sincsen így, ha a deepfake előállítása és terjesztése alapvetően veszélyezteti a hiteles tájékozódáshoz fűződő jogot, ekként pedig a demokratikus társadalmi berendezkedést. Az AI Act 6. cikk (2) bekezdése szerint ugyanis csak akkor minősül a biometrikus adatokat alkalmazó tevékenység nagy kockázatúnak, ha az megfelel a rendelet III. számú mellékletében meghatározott feltételeknek. Márpedig az említett III. számú melléklet 1.

⁴⁹ A médiaszolgáltatásokról és a tömegkommunikációról szóló 2010. évi CLXXXV. törvény

⁵⁰ <https://www.kszt.hu/sites/default/files/csatolmanyok/kozszolglati-kodex-20210601.pdf>

⁵¹ Közzolgálati Kódex A) fejezete

⁵² Az Szjt. 14. §-a a szerzők számára bizonyos körben lehetőséget ad a személyhez fűződő jogok érvényesítésére a halálukat követően, akár a védelmi időt követő időszakban is. Ez a szabályozás azonban az előadóművészekre nem terjed ki.

pontja szerint csupán azok a biometrikus adatokat hasznosító MI-rendszerek minősülnek nagy kockázatúnak, amelyek (a) távoli biometrikus azonosítást végeznek, (b) érzékeny vagy védett tulajdonságok vagy jellemzők szerinti biometrikus kategorizálást végeznek, vagy (c) érzemfelismeréshez használnak. Márpedig a deepfake jellegű hasznosítás a legkritikább esetben áll kapcsolatban az itt említett célokkal.

A fenti keretek között kell elhelyezni az AI Act 50. cikk (4) bekezdése szerinti azon átláthatósági követelményt, amely szerint „az olyan MI-rendszerek alkalmazóinak, amelyek eredetinek vagy valóságosnak tűnő („deepfake”) kép-, hang- vagy videotartalmat hoznak létre vagy manipulálnak, közölniük kell, hogy a tartalmat mesterségesen hozták létre vagy manipulálták.” Az említett kötelezettség tehát elsősorban az MI-rendszer alkalmazóját terheli. Mivel a deepfake alkalmazása nyilvánvalóan érintkezik a média világával, ezért a rendelet külön is megerősíti, hogy a „nyilvánosság közérdekű ügyekről való tájékoztatása céljából közzétett szöveget generáló vagy manipuláló MI-rendszer alkalmazóinak közölniük kell, hogy a szöveget mesterségesen hozták létre vagy manipulálták.”

Ahogy korábban említettük, a deepfake kérdésköre intenzíven érintkezik a szerzői jog által védett tartalmakkal is. Azonban a rendelet ebben az esetben sem hoz létre új jogosítványcsoportot a szellemi alkotások joga vonatkozásában, ami abban a tekintetben érthető is, hogy a szerzői és szomszédos jogi személyhez fűződő jogok nem tartoznak az *acquis communautaire* szabályozási köréhez. Ezzel együtt is legalább figyelemre méltó körülmény, hogy az uniós jogalkotó kifejezetten kivonta az átláthatósági követelmények érvényesülése alól a szellemi alkotásokat annak rögzítésével, hogy az 50. cikk (4) bekezdését nem kell alkalmazni, ha „a tartalom nyilvánvalóan művészeti, kreatív, szatirikus, fiktív vagy hasonló mű vagy program részét képezi, az e bekezdésben meghatározott átláthatósági kötelezettségek az ilyen létrehozott vagy manipulált tartalom meglétének megfelelő, a mű megjelenítését vagy élvezetét nem akadályozó közlésére korlátozódnak.” Miként a rendelet már hivatkozott (134) preambulumbekkezdése kifejti, e korlátozás célja, hogy a rendelet ne legyen akként értelmezhető, hogy az korlátozná „a véleménynyilvánítás szabadságához való jogot, valamint a művészet és a tudomány szabadságához való, a Chartában garantált jogot, különösen, ha a tartalom egy nyilvánvalóan kreatív, szatirikus, művészeti, fiktív vagy hasonló munka vagy program részét képezi, a harmadik felek jogaira és szabadságaira vonatkozó megfelelő biztosítékok mellett.”

Mivel a szerzői jog által védett tartalom jellemzően – bár nem szükségszerűen – a művészeti, kreatív körbe tartozik, úgy tűnik, hogy épp azon alanyi csoport esetén enyhíti a jogalkotó a deepfake szabályozást, akiket a legintenzívebben és legkárosabban érint ez a tevékenység. Az enyhébb szabály szerint a tartalom deepfake jellegét a tartalomhoz igazodó módon szükséges csupán jelezni (tehát például a felvétel végén). Igaz, a (134) preambulumbekkezdése azon fordulata – amely szerint harmadik felek jogait és szabadságait garantáló rendelkezéseket érvényesíteni kell, és e körbe a deepfake alanyául szolgáló emberek, például színművészek, politikusok és celebritások is beletartoznak – némileg támogatja a labelling kötelezettség érvényesülését. Arról sem szabad elfeledkezni, hogy a deepfake még a művészeti területen sem kizárólag a szerzői, előadóművészi jogosultat érinti (jellemzően hátrányosan), hanem azt a fogyasztót, műértékelőt is, aki abban a hiszemben választja ki fogyasztásra a tartalmát, hogy az általa megtekintett tartalom egy adott személyhez kapcsolódik. Másként kifejezve, a deepfake egyrészt érinti a jogosult személyhez fűződő jogát, másrészt pedig érinti a fogyasztó azon jogát, hogy döntéseit informált döntési helyzetben hozhassa meg.

Érdemes kiemelni, hogy a DSA 35. cikk (1) bekezdés k) pontja az AI Act 50. cikk (4) bekezdése szerinti kötelezettséghez nagyon hasonló feltüntetési, tájékoztatási kötelezettséget tartalmaz. A két jogszabály egymás mellett érvényesül, egyik nem váltja ki a másikat, így adott esetben mind az MI-rendszer alkalmazóját, mind pedig a DSA szerinti online óriásplatform, illetve nagyon népszerű keresőprogramot üzemeltető szolgáltatót terheli a labelling kötelezettsége. Az egymással párhuzamosan meglévő, egymáshoz tartalmilag is közel lévő, mégsem teljesen egyforma kötelezettségek megítélésünk szerint nem segítik elő a jogszabályok megfelelő alkalmazását.

Az előadóművészeket és más közszereplőket érintő deepfake kapcsán elsősorban az USA tagállamai voltak aktívak az elmúlt időszakban. A tagállamok aktivitását elsősorban az váltotta ki, hogy bár a szerzői jog az Egyesült Államokban szövetségi hatáskörbe tartozik, a szövetségi kormányzat nem érezte szükségesnek beavatkozni a területen, mindeközben a deepfake alkalmazása tömegessé vált. Mindebből azonban az is következik, hogy a tagállamok nem a szerzői jog, hanem a személyiségi jog irányából közelítették, közelíthették meg a kérdést. Pozitív példaként említhető meg a Tennessee államban 2024 márciusában elfogadott⁵³ Ensuring Likeness Voice and Image Security Act (ELVIS) Act⁵⁴, illetve a Kaliforniában az ún. digitális replikákról 2024 szeptemberében elfogadott törvény⁵⁵. Lényegét tekintve mindkettő kiindulópontja, hogy a deepfake technika önmagában nem kifogásolható, azonban a jogalkotónak megfelelő intézkedéssel meg kell erősítenie az adott élethelyzetben gyengébb, sérülékeny pozícióban lévő személyeket (tehát a replika alanyát). Ennek megfelelően a főbb előírások közé tartozik, hogy a digitális replika jogszerű hasznosítását olyan szerződéshez kötik, amely megfelelő konkrétsággal határozza meg a replika felhasználási célját, kizárva annak kontrol nélküli hasznosítását. A kaliforniai jogszabály kapcsán az is kiemelendő, hogy bár az kizárólag egy tagállamban lesz hatályos, mivel épp ebben a tagállamban van az amerikai filmgyártás és szoftveripar központja is (Hollywoodban és a Szilikon-völgyben) ezért az alapvetően fogja befolyásolni az amerikai piac működését.⁵⁶

Az amerikai tagállamok megközelítése a magyar jogalkotó számára is követendő utat jelent. Míg ugyanis a szerzői vagyoni jogok az Unió által harmonizált területnek minősülnek (és ekként a tagállamoknak a mozgásteret érezhetően szűkebb), addig mind a szerzői és szomszédos jogi személyhez fűződő jogok, mind az általános polgári jogi személyiségi jogok kívül esnek az uniós jogalkotás hatáskörén.

6. A kulturális sokszínűség védelme

Ahogy korábban jeleztük, az MI-rendszerek betanítására használt adatok egy része szerzői, egy másik – az előzőt részben átfedő – halmaza pedig szomszédos jogi oltalomban részesül. Mindez a gyakorlatban azt jelenti, hogy a ma ismert tartalom előállításra használt MI-modellek és rendszerek nem hozhatóak létre a szerzői és szomszédos jogi oltalom alatt álló művek, illetve teljesítmények nélkül. Az MI-rendszerek azonban nem csak a betanítási, hanem a kimeneti oldalon is kihívást támasztanak a szerzői jogi jogosultak számára, az MI-vel szintetizált tartalom ugyanis újszerű helyzetet eredményez a kulturális piacon.

⁵³ <https://wapp.capitol.tn.gov/apps/BillInfo/default.aspx?BillNumber=HB2091&GA=113>

⁵⁴ <https://publications.tnsosfiles.com/acts/113/pub/pc0588.pdf>

⁵⁵ https://calmatters.digitaldemocracy.org/bills/ca_202320240ab2602?slug=CA_202320240AB2602

⁵⁶ A filmipar vonatkozásában nem csak a jogszabályok, hanem az amerikai színész szakszervezet (SAF-AFTRA) által 2023-ban, egy többhónapos sztrájk lezárását követően aláírt kollektív szerződés is ehhez hasonló szabályokat tartalmaz (<https://www.sagaftra.org/sag-aftra-national-board-approves-tentative-agreement-recommends-ratification-2023-tvtheatrical>). A jogalkotó tehát lényegében követte a piaci szereplők között korábban létrejött egyezséget.

Az említett újszerűség leginkább abban ragadható meg, hogy az MI-vel generált tartalom – egyes, nem az esztétikumra, hanem a praktikumra koncentráló, funkcionális jellegű műfajok, illetve felhasználási módok tekintetében – egyre inkább képes helyettesíteni az emberi alkotást, illetve előadást. Az ilyen, szintetikus tartalmak „iparszerű” felhasználását ráadásul nagymértékben ösztönzi, hogy – szemben a szerzői jog által védett tartalommal – nem kell azok után jogdíjat fizetni, vagyis azok olcsóbban férhetők hozzá. Mivel a gépek ráadásul nem szorulnak pihenőidőre, ezért az ilyen tartalmak lényegében korlátlan mennyiségben előállíthatóak, vagyis előállítói rugalmasabban képesek kielégíteni a folyamatosan változó piaci igényeket.

Nyilvánvaló, hogy ahogyan az elérhető mesterséges tartalom aránya növekszik az emberi alkotásokhoz képest, úgy a szerzők és előadóművészek folyamatosan és érezhetően piacot veszítenek. Ez a folyamat már ma is észlelhető, a piacvesztés – mostani tudásuk szerint – iparág-specifikus, annak jövőbeni mértékét egyes kutatások egyes részpiacokon 21-30% közötti mértékűnek becslik 2028-ra,⁵⁷ de például az ún. produkciós zenekönyvtárak bevételeinek 60%-a fog szintetizált tartalomhoz kapcsolódni.

Ha ugyanis a piacvesztés olyan mértékűvé duzzad, ami már a jogosultak megélhetését is fenyegeti, a szerzők és előadóművészek olyan új tevékenységet fognak választani, amely biztosítja megélhetésüket. Ez ugyanakkor olyan fejlemény lenne, amely alapjaiban érintené a kulturális sokszínűség ma ismert formáját. Az alábbiakban épp ezért azokat a jogi szempontokat kívánjuk röviden számba venni, amelyek a generatív MI és a kulturális sokszínűség megőrzése szempontja kapcsán leginkább kiemelendők.

A kultúra alapvetően és általában nem tartozik az Európai Unió kizárólagos hatáskörébe. Ezt egyértelműen alátámasztja az Európai Unió Működéséről szóló szerződés (EUMSZ) 6. cikke is, amely szerint az Uniónak a tagállamok intézkedéseit támogató, összehangoló vagy kiegészítő intézkedések végrehajtására van hatásköre – egyebek mellett – a kultúra vonatkozásában.

Önmagában azonban az, hogy egy szabályozási terület nem a kizárólagos, hanem a megosztott uniós hatáskörbe tartozik, messze nem jelenti azt, hogy az Unió eszköztelen lenne a kulturális piacot érő negatív hatások vonatkozásában. Ellenkezőleg, a kulturális szempontok figyelembevételét egy sor uniós szabály nem csak lehetővé, hanem részben kötelezővé is teszi. Az Unió alapítóinak hozzáállását jól mutatja, hogy az Európai Unióról szóló szerződés (EUSZ) már preambulumban is hivatkozik „Európa kulturális, vallási és humanista örökségére”. Sőt, az EUMSZ 3. cikke azt tartalmazza, hogy az „Unió (...) biztosítja Európa kulturális örökségének megőrzését és további gyarapítását.” A kulturális sokszínűség tekintetében releváns továbbá az EUMSZ 167. cikke is, amely szerint az „Unió hozzájárul a tagállamok kultúrájának virágzásához, tiszteletben tartva nemzeti és regionális sokszínűségüket”. Az elsődleges uniós jogban helyt kapó alapvető deklarációk között szükséges megemlíteni az Alapjogi Charta 22. cikkét is, amely szintén megerősíti, hogy az „Unió tiszteletben tartja a kulturális, vallási és nyelvi sokféleséget”, vagyis a kulturális sokszínűséget alapjogként tételezi az Unió.

Az uniós elsődleges jog azonban természetesen nem „csupán” alapvető deklarációkat, hanem az uniós kulturális piac megerősítése, fenntartása szempontjából fontos gyakorlati szabályokat is tartalmaz. Nyilvánvaló, hogy az elsődleges jog megalkotása során kiemelt figyelmet

⁵⁷ Study on the economic impact of Generative AI in the Music and Audiovisual industries (CISAC, 2024, p. 68, <https://members.cisac.org/CisacPortal/cisacDownloadFileSearch.do?docId=47661&lang=en>, 2024. 12. 06.)

szeneteltek annak a körülménynek is, hogy a kulturális örökség megőrzése, illetve fejlesztése – a legnépszerűbb műfajok kivételével – lényegében elképzelhetetlen aktív állami támogatási rend nélkül. Épp ezért van kiemelt jelentősége az EUMSZ 107. cikk (2) bekezdés d) pontjának, amely szerint a belső piaccal összeegyeztethető „a kultúrát és a kulturális örökség megőrzését előmozdító támogatás, ha az az Unión belüli kereskedelmi és versenyfeltételeket nem befolyásolja a közös érdekekkel ellentétes mértékben”. A szabályegyesítés utolsó eleme e körben az EUMSZ 167. cikke, amely szerint az „Unió hozzájárul a tagállamok kultúrájának virágzásához, tiszteletben tartva nemzeti és regionális sokszínűségüket, ugyanakkor előtérbe helyezve a közös kulturális örökséget.”

A fentiek tehát akként foglalhatók össze, hogy bár a kultúra nem tartozik a kizárólagos uniós hatáskörbe, az Unió nem csak elismeri a kulturális sokszínűségben rejtőző értékeket, hanem kifejezetten az Unió céljának minősíti a tagállami és európai kultúra megőrzését, előmozdítását, elismeri továbbá az e célok megvalósításához szükséges állami támogatások lehetőségét.

Az Európai Unió azonban nem csak elsődleges joga útján, hanem nemzetközi szerződések útján is kapcsolódik a kulturális sokszínűség kérdéséhez. Erre a szoros kapcsolatra vezethető vissza, hogy az Európai Tanács már 2004 novemberében felhatalmazta a Bizottságot, hogy az Európai Közösség nevében vegyen részt UNESCO-nak a kulturális kifejezések sokszínűségének védelméről szóló egyezményének elfogadása tárgyában folytatott tárgyalásokon.⁵⁸ Az UNESCO említett, a kulturális kifejezések sokszínűségének védelméről és előmozdításáról szóló szerződését (UNESCO szerződés) a felek végül 2005. év október 20-án fogadták el, Párizsban. A szerződést Magyarország 2008-ban hirdette ki,⁵⁹ ami részben arra vezethető vissza, hogy az Európai Tanács megítélése szerint az UNESCO szerződés „megfelelő és hatékony pillérként szolgál a kulturális sokszínűség és a kulturális cserék előmozdításában”, és ezért a Tanács kifejezetten kíváncsi arra tartotta, hogy a Közösség mellett a tagállamok is mielőbb szerződő felekké váljanak abban.

Témánk szempontjából kiemelendő, hogy az UNESCO szerződés a kultúra, illetve kulturális kifejezést⁶⁰ egyértelműen és közvetlenül az emberhez kapcsolja, vagyis azt az egyének és csoportjaik körében értelmezi.⁶¹ Ebből a megközelítésből is következik, hogy a szerződés azokat az intézkedéseket és politikákat fogja át, amelyek célja, hogy „közvetlen hatást fejtsenek ki az egyének, csoportok vagy társadalmak kulturális kifejezéseire, beleértve a kulturális tevékenységeket, áruk és szolgáltatások megteremtését, előállítását, terjesztését és elosztását, valamint az ezekhez való hozzáférésre gyakorolt hatást”.

Az UNESCO szerződés talán legfontosabb rendelkezése az az 5. cikk által megerősített alapelv, amely szerint a szerződő felek szuverén joga, hogy „megfogalmazzák és megvalósítsák kulturális politikájukat és hogy intézkedéseket fogadjanak el a kulturális kifejezések sokszínűsége védelme és előmozdítása érdekében”. Ebből következően bármely szerződő fél hozhat – egyebek mellett – a kulturális kifejezések sokszínűségének védelmére és előmozdítására irányuló szabályozási intézkedéseket,⁶² illetve olyan intézkedéseket, amelyek arra irányulnak, hogy segítsék és támogassák a művészeket és másokat, akik a kulturális

⁵⁸ Lásd a Tanács 2006/515/EK számú határozatának 1. cikkét

⁵⁹ 2008. évi VI. törvény

⁶⁰ Lásd UNESCO szerződés 4. cikk 3. pontja

⁶¹ Nem előkép nélküli ez a megközelítés, hiszen az UNESCO által 2001-ben elfogadott, a Kulturális sokszínűségről szóló nyilatkozat – amely egyebekben az UNESCO szerződés előzménye is – az emberiség közös örökségének nevezi a kulturális sokszínűséget. (<https://www.unesco.org/en/legal-affairs/unesco-universal-declaration-cultural-diversity>, 2024. 12. 06.)

⁶² 6. cikk (2) bekezdés a) pontja

kifejezések megteremtésében részt vesznek.⁶³ Sőt, a 7. cikk szerint a szerződő felek kifejezetten kötelesek erőfeszítéseket tenni, hogy ösztönözzék az egyéneket és csoportjaikat saját kulturális kifejezőmódjuk létrehozására, terjesztésére, elosztására.

A fenti szabályoknak az UNESCO szerződés alanyai – így Magyarország is – akkor felelnek meg, ha nem csak hatékony szerzői jogi rendszert hoznak létre, hanem a szabályozás tekintettel van a jelen tanulmányban bemutatott azon kockázatokra is, melyet az MI-rendszerek jelentenek az emberi kultúra fenntartására, megújulási képességeire.

A mesterséges intelligencia természetesen nem csak újszerű kockázatokat, hanem korábban nem létező, új lehetőségeket is teremt a kulturális térben. Mint a technológiai változások általában, az MI-rendszerek is magukban rejtik annak lehetőségét, hogy a művészeti alkotások, előadások a korábbtól eltérő úton jöjjenek létre. E folyamatban egy MI-rendszer a természetes személy szerző olyan alkotó eszközévé válhat, mint amilyen alkotó eszközt jelentett korábban az írógép, a szövegszerkesztő program vagy a zeneszerkesztő alkalmazás. Az alkotási folyamat egyes részcsелеkményeit felgyorsító, hatékonyabbá tévő, a kreatív döntéseket támogató, akár ihletadó forrásul szolgáló lehetőségek az erre nyitott alkotók és előadók kezében hasznosulni fognak a jövőben. Az MI ugyanakkor nem csak gyorsíthatja, hanem át is alakíthatja az alkotási folyamatot, újszerű kollaborációk, új műfajok, vagy épp a korábbi műfajok újszerű kollázsai születhetnek meg segítségével.

Épp úgy, mint a korábbi technológiai változások, az MI is azt követeli meg az alkotóktól, hogy alkalmazkodjanak, adaptálódjanak az új helyzethez. A folyamat azzal rokonítható, ahogy a némafilmeket kísérő zenészek szép lassan kiszorultak a mozitermekből, helyüket és szerepüket az előre rögzített felvételek vették át. De ezzel analóg folyamat volt az is, ahogy a mesterséges eszközökkel történő hanggenerálás (szintetizálás), illetve a zeneszerkesztő programok elterjedésével a zeneszerzők egyre több olyan hangszerrel tudták – elsősorban a könnyűzene területén – alkotásaikat színesíteni, amely hangszerek működési mechanizmusáról egyébként nem rendelkeztek mély tudással. A másik oldalon természetesen ez azt is jelentette, hogy a szintetizátorral, illetve MIDI eszközökkel megszólaltatott hangszeres sávok elkészítéséhez ezt követően már nem, vagy csak érezhetően kisebb létszámban volt szükség stúdiózenészek foglalkoztatására. Az alkotók és előadók, illetve az alkotások és előadások bonyolult, sokrétű együttműködése e folyamat során mindvégig fennmarad, de átalakul. Az új technológia egyeseknek új lehetőséget, másoknak ugyanakkor épp a lehetőségek szűkülését eredményezi. Minél nagyobb az egyéni alkalmazkodókészség, annál inkább lehet nyertese is az átalakulásnak konkrét jogosult. Ki kell emelni, hogy a kulturális politika nézőpontjából – hosszútávon – elsősorban nem az egyéni sorsok alakulása, hanem a kulturális színtér egészének fejlődése bír jelentőséggel. Igaz, a kultúrpolitika azt sem nézheti tétlenül, ha egyéni jogosultak tömegének megélhetése egy technikai változás miatt ellehetetlenül.

7. Az AI Act alapján létrehozott hatóság és a szerzői jog tekintetében eljáró hatóságok kapcsolata, az MI-hivatal által támogatott gyakorlati kódex munkálatai

Az AI Act a szolgáltatókra vonatkozó előírásokon túlmenően a rendelet érvényesítésére önálló uniós hivatalt állít fel, melynek elsődleges célja az MI piacokkal kapcsolatos uniós szakértelem és képességek európai szintű fejlesztése. Az MI-hivatal nem vonja el az egyéb uniós hatóságok, így többek között a szellemi tulajdonjoggal foglalkozó hatóság, az EUIPO hatásköreit, és a nemzeti hatóságok működését sem érinti, de azok munkáját számos módon támogatja. A

⁶³ 6. cikk (2) bekezdés g) pontja

rendelet konkrét feladatokat is kijelöl az MI-hivatal részére. A fent elemzett, szerzői jogi relevanciájú szabályok érvényesülése tekintetében például az MI-hivatal feladata az általános célú MI-rendszerek tanítására használt tartalomról szóló összefoglaló tekintetében a sablon kidolgozása.⁶⁴

Az MI-hivatalon kívül a rendelet létrehozza a Mesterséges Intelligenciával Foglalkozó Európai Testületet (a továbbiakban: „Testület”) is, amelynek tagjai a tagállami kontaktpontok. A Testület elsődlegesen a tagállamok közti koordinációt segíti elő, számos feladatot lát el, többek között tanácsadást nyújthat e rendelet végrehajtásával kapcsolatban, különösen az általános célú MI-modellekre vonatkozó szabályok végrehajtása tekintetében, így a szerzői jogi relevanciával bíró szabályok tekintetében is figyelemmel kell lenni az ajánlásaira.

A Testület felkérése alapján a jelen tanulmány készítésének idején zajlik azoknak a független szakértőknek a munkája, akik a gyakorlati kódex kimunkálásán munkálkodnak. Ennek az elsődleges célja az AI Act gyakorlati alkalmazásával kapcsolatban felmerülő kérdésekben történő iránymutatás a piac számára. A szakértők négy munkacsoportban dolgoznak, ezek közül az első kifejezetten a transzparencia és szerzői jogi kérdések kapcsán vizsgálódik. A Gyakorlati kódex 2024. december 19-én nyilvánosságra hozott második tervezete részletes iránymutatásokat tartalmaz a szerzői jogi vonatkozásokban.⁶⁵ (A tárgyalások jelenlegi állása szerinti tartalmát a 4. pontban foglaltuk össze.)

Az AI Act 70. cikke részletesen szól a tagállami hatóságok felállításáról is. Eszerint legalább egy bejelentő hatóságot és legalább egy piacfelügyeleti hatóságot hoznak létre vagy jelölnek ki illetékes nemzeti hatóságként a rendeletben foglalt feladatok végrehajtására. Ezeknek a nemzeti hatóságoknak hatásköreiket függetlenül, pártatlanul és elfogulatlanul kell gyakorolniuk, hogy megőrizzék tevékenységeik és feladataik objektivitását. A hatóságok tagjainak tartózkodniuk kell minden, a feladataikkal összeférhetetlen intézkedéstől. A tagállamoknak közölniük kell a Bizottsággal a bejelentő hatóságok és a piacfelügyeleti hatóságok nevét és e hatóságok feladatait, továbbá hozzáférhetővé kell tenniük az illetékes hatóságokkal és az egyedüli kapcsolattartó pontokkal való, elektronikus kommunikációs eszközök útján történő kapcsolatfelvétel módjára vonatkozó információkat. A tagállamok kijelölik a piacfelügyeleti hatóságot, hogy kizárólagos kapcsolattartó pontként járjon el, és bejelentik a Bizottságnál az egyedüli kapcsolattartó pont nevét.

A tagállamok saját illetékes nemzeti hatóságaikat megfelelő technikai, pénzügyi és emberi erőforrásokkal kell ellátniuk. Például az illetékes nemzeti hatóságoknak elegendő számú, tartósan rendelkezésre álló munkatárssal kell rendelkezniük, akiknek a kompetenciái és szakértelme kitejed az MI-technológiák, az adatok és az adatszámítás, a személyes adatok védelme, a kiberbiztonság, az alapvető jogok, az egészségügyi és biztonsági kockázatok alapos megértésére, valamint a meglévő szabványok és jogi követelmények ismeretére. A tagállamok évente kötelesek értékelni, és szükség esetén frissíteni az említett kompetencia- és erőforrás-követelményeket. Munkájukról továbbá kétevente jelentést kell tenniük a Bizottság számára, a Bizottság pedig elősegíti az illetékes nemzeti hatóságok közötti tapasztalatcserét.

Az illetékes nemzeti hatóságok feladata az is, hogy iránymutatást és tanácsot adjanak e rendelet végrehajtásával kapcsolatban, különösen a kis és közepes vállalkozásoknak, köztük az induló innovatív vállalkozásoknak, adott esetben figyelembe véve és közvetítve a Testület és a

⁶⁴ (107) preambulumbekzdés

⁶⁵ <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/library/second-draft-general-purpose-ai-code-practice-published-written-independent-experts>

Bizottság iránymutatását és tanácsait. Amennyiben az illetékes nemzeti hatóságok egyéb uniós jog hatálya alá tartozó területeken kívánnak iránymutatást és tanácsot adni valamely MI-rendszerrel kapcsolatban, adott esetben konzultálniuk kell az említett uniós jogszabályok szerinti illetékes nemzeti hatóságokkal.

Az AI Act szerint tehát nemzeti szinten is szükséges létrehozni a megfelelő hatóságokat, egyrészt a versenyfelügyeletre, másrészt az emberi jogok érvényesítésére, továbbá az AI-val kapcsolatos általános feladatok koordinációjára. Ezek lehetnek meglévő hivatalok, de létrehozható önálló szervezet is.

Az AI Act rendelkezéseivel összhangban jelent meg az 1301/2024. (IX. 30.) Korm. határozat a mesterséges intelligenciáról szóló európai parlamenti és tanácsi rendelet végrehajtásához szükséges intézkedésekről. Az AI Act céljai teljesülése érdekében a kormányhatározat előírja, hogy a Rendelet végrehajtásáról egy, a nemzetgazdasági miniszter felügyelete alatt álló, jogszabályban létrehozott szervezet gondoskodik. Ez a szervezet látja el az AI ACT szerinti bejelentő- és piacfelügyeleti feladatokat ellátó hatósági feladatokat, biztosítva különösen az egyablakos ügyintézés lehetőségét, illetve az AI ACT által előírt egyedüli kapcsolattartási ponthoz kapcsolódó feladatok ellátását. Az alapvető jogok védelmét ellátó hatóság feladatai az Igazságügyi Minisztériumhoz kerültek. Ezen túlmenően jogszabály hozza létre a Magyar Mesterséges Intelligencia Tanácsot, amely az AI ACT végrehajtásával összefüggő iránymutatások, állásfoglalások kiadására jogosult, és amelybe különösen a következő szervezetek delegálnak tagot: Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság, Magyar Nemzeti Bank, Gazdasági Versenyhivatal, Nemzeti Adatvédelmi és Információszabadság Hatóság, Szabályozott Tevékenységek Felügyeleti Hatósága, Digitális Magyarország Ügynökség. Sajnos ebbe a körbe nem került be a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala.

8. Szakpolitikai javaslatok

1. A szöveg- és adatbányászati kivétel erős szűkítése volna indokolt.

A tanulmányban részletesen elemzett szöveg- és adatbányászati kivételek a szerzők és más jogosultak kizárólagos engedélyezési joga alól a generatív MI széles körben való elterjedését megelőzően kerültek elfogadásra és bevezetésre az EU tagállamaiban. Az azóta eltelt viszonylag rövid időben egyértelművé vált, hogy a generatív MI számára a tanítóadatok betáplálása szerzői jogi szempontból felhasználási cselekmény, de az esetek többségében a szöveg- és adatbányászati kivétel hatálya alá esik.

A nemzetközi és az európai uniós szerzői jogi szabályozás a szerzői és más jogosultak kizárólagos engedélyezési jogai alól kivétel bevezetését csak egyes kivételes esetekben engedi meg, feltéve, hogy az nem sérelmes a mű rendes felhasználására és indokolatlanul nem károsítja a jogosult jogos érdekeit.⁶⁶ A szerzői jog nemzetközi és európai uniós szabályozási hálózatának

⁶⁶ Lásd az irodalmi és a művészeti művek védelméről szóló 1886. szeptember 9-i Berni Egyezmény Párizsban, 1971. évi július hó 24. napján felülvizsgált szövegét 9. cikk (2) bekezdés (Magyarországon kihirdette a 1975. évi 4. törvényerejű rendelet), a Szellemi Tulajdon Világszervezete 1996. december 20-án, Genfben aláírt Szerzői Jogi Szerződésének 10. cikkét és az Előadásokról és a Hangfelvételekről szóló Szerződésének 16. cikkét (Magyarországon mindkét szerződést kihirdette a 2004. évi XLIX. törvény), az Általános Vám- és Kereskedelmi Egyezmény (GATT) keretében kialakított, a Kereskedelmi Világszervezetet létrehozó Marrakesh-i Egyezmény 13. cikkét (Magyarországon kihirdette az 1998. évi IX. törvény), továbbá az Európai Parlamentnek és a Tanácsnak az információs társadalomban a szerzői és szomszédos jogok egyes vonatkozásainak összehangolásáról szóló 2001/29/EK irányelvének 5. cikk (5) bekezdését, továbbá az említett nemzetközi szerződések és irányelv átültetését szolgáló Szjt. 33. § (2) bekezdését.

előírásai alapján ugyanis a szerzői kizárólagos jogok korlátozása csak egyes kivételes esetekben, a mű rendes felhasználásának sérelme nélkül, valamint a szerző jogos érdekeinek indokolatlan sérelme nélkül történhet meg. A korlátozások, illetve kivételek tagállami bevezetésének egyes említett feltételeit gyakorlatba ültető ún. háromlépcsős teszt a szerzői jog belső egyensúlyát kívánja megőrizni, illetve segít abban, hogy a szerzők és más jogosultak jogos érdekei a kivételek útján ne szenvedhessenek sérelmet, azok ne üresíthessék ki a kizárólagos jogokat.

Álláspontunk szerint szükséges volna mind európai uniós, mind nemzeti szinten felülvizsgálni a szöveg- és adatbányászati kivétel tárgyi hatályát. Erre – uniós származtatása okán – elsősorban az uniós jogalkotó volna hivatott, ugyanakkor a tagállamok számára jelenleg is kötelező előírás, hogy a kivételt a háromlépcsős tesztel összhangban értelmezzék. Figyelemmel azonban arra, hogy ez tagállami szinten eltérő értelmezési gyakorlatokat tesz lehetővé, mindenképp kívánatos volna a kivétel európai uniós szinten való szűkítése.

2. Az AI Act hatályosulását támogató hatóságok körébe intenzívebben be kellene vonni az európai uniós és a tagállami szellemi tulajdoni hivatalokat is

Az AI Act hatályosulását számos szervezet kívánja előmozdítani. Az AI Act alapján európai uniós és nemzeti szinten is bevonásra kerülnek ebbe a munkába már létező, önálló portfólióval, érintkező hatáskörökkel foglalkozó szervezetek, amelyek között azonban nem jelennek meg a szellemi tulajdonjogokkal foglalkozó hatóságok. Mind az európai uniós EUIPO, mind a magyar Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala saját hatáskörben is indított számos olyan projektet, amely az MI szellemi tulajdonjogokra vonatkozó hatását vizsgálja. Az AI Act által szabályozott kérdések tekintetében az általuk megjelenített kompetencia elengedhetetlenül szükséges volna, ezért a munkába szükséges azokat intenzíven bevonni.

3. Az AI hatásainak folyamatos monitorozása a szerzői jogi ágazatokban, felvilágosítás, tájékoztatás az új szabályokról

A generatív MI várható hatásai a kulturális iparágakra számos felmérés tárgyát képezi. Ezek egyértelműen igazolják, hogy a kulturális iparágakban előállított értékek között egyre nagyobb arányban jelennek meg MI segítségével, vagy MI útján előállított eredmények. Ez jelentős hatást gyakorol a szellemi tulajdonjogok jogosultjait illető bevételek mértékére is. Éppen emiatt a kreatív iparági szereplők számára kulcsfontosságú tisztában lenni az MI igénybevételeire vonatkozó szabályokkal, az MI igénybevételeiből fakadó következményekkel. Az új szabályok bemutatása, értelmezése, a már alkalmazott szerzői jogi szabályokkal való együttes alkalmazása érdekében szükségesnek tartjuk tájékoztató kampányok, ismeretterjesztő előadások szervezését, kiadványok készítését.

9. A mesterséges intelligencia a hazai művészeti felsőoktatásban (online kérdőíves felmérés művészeti felsőoktatási intézmények oktatói és hallgatói körében)

Jelen felmérés a jelen tanulmányhoz kapcsolódóan készült, ami a mesterséges intelligencia (MI) jogi szabályozásának egyes szerzői jogi kérdéseit dolgozza fel. A generatív mesterséges intelligencia kínálta megoldások általános elérhetővé válása nyomán több kutatás is született. Ezek mellett egy, az MI megjelenését, használatát jóval szűkebb területen, a hazai művészeti felsőoktatásban felmérő online kérdőíves lekérdezéssel készült kutatás eredményeit mutatjuk be a következőkben.

9.1. A magyar lakosság és a mesterséges intelligencia

A Századvég idei, nyáron végzett reprezentatív lakossági felmérése⁶⁷ alapján – amit a legalább heti szinten internetező hazai felnőtt korú lakosság körében végeztek – a mesterséges intelligenciát használó online szolgáltatások közül a szöveges tartalmak előállítását támogató megoldásokat a válaszadók 44,7%-a használja (ebből 14,6% rendszeresen), az online képgeneráló programokat 25,2%. A pozitív hatások között a válaszadók kétharmadot is elérően értékelték egyet a „*hatékonyabbá teszi a tanulást, új ismeretek megszerzését*” és az „*időt takarít meg, mert javítja a munkavégzés hatékonyságát*” állításokkal. A negatívumoknál négyötöd tart a mesterséges intelligencia megjelenése kapcsán a munkalehetőségek, munkakörök megszűnésétől, valamint az oktatást, művészetet, tudományt érintő etikai problémáktól.

A Publicis Groupe Hungary és a GKID Research & Consulting 2000 fős, reprezentatív kutatása⁶⁸ a MI ismertségét, használatát mérte a különböző generációknál. A legfiatalabbak (Z generáció) állnak az élen, 91%-uk ismeri az MI-t, közel felük naponta használja, míg a baby boomerek⁶⁹ háromnegyede ismeri ezt az új technológiát. A válaszadók negyede a munkájához kapcsolódóan is használja a mesterséges intelligenciát.

9.2. A kutatásról

A generatív mesterséges intelligencia kínálta megoldások elérhetővé válása olyan társadalmi, gazdasági kérdéseket hoz, melyekre a társadalomnak optimális válaszokat kell találnia. A CISAC⁷⁰ 2024 december elején publikált jelentése⁷¹ szerint a globális zeneipar alkotói 2028-ig bevételeik 24%-át veszíthetik el, míg a zenei generatív mesterséges intelligencia szolgáltatók évente megduplázzák forgalmukat. A kreatív iparágak alkotói (köztük zeneszerzők, előadóművészek, vizuális művészek) és alkotásaik jövőbeni státuszát érintő kérdőjelekkel találkozunk egyre gyakrabban.

A mesterséges intelligencia már érzékelhető hatásait egy jól behatárolható sokaságon, a hazai művészeti egyetemeken, karok oktatóinak és hallgatóinak címzett kérdéssor segítségével mértük fel. A kérdések összeállításánál arra törekedtünk, hogy az a kitöltők általános attitűdjén túl az MI használatának vagy elutasításának konkrét okait, az MI-nek az alkotói folyamatban betöltött – lehetséges – szerepét, az alkotói jövedelmekre gyakorolt hatását tárjuk fel az adott művészeti ágban, ezért több kérdésnél szabadszavas, szöveges válaszokat, indoklást is kértünk, ami sajnos észrevehetően csökkentette a kitöltési kedvet. Külön kérdeztünk rá az MI oktatási, hallgatói

⁶⁷ <https://szazadvég.hu/cikkek/mesterseges-intelligencia-kevesbe-tajekozottak-a-hazai-internethasznalok/>

⁶⁸ www.publicisgroupe.hu/news/ai-readiness/

⁶⁹ Az 1946-1964 között születettek generációja.

⁷⁰ International Confederation of Societies of Authors and Composers

⁷¹ www.cisac.org/Newsroom/news-releases/global-economic-study-shows-human-creators-future-risk-generative-ai

feladatokhoz kapcsolódó használatára, illetve a művészeti, alkotói tevékenységben történő alkalmazására. A kérdőív a minél nagyobb arányú, minél teljesebb kitöltés érdekében a klasszikus, a kitöltők demográfiájára vonatkozó kérdésektől eltekintettünk. Ezek – tekintettel az elérni kívánt célra – egyébként sem adtak volna sokkal többet a megismerni célzott információkhoz.

A bevezető kérdésre, *„Melyek az első gondolatok, amelyek eszébe jutnak, ha a mesterséges intelligencia és a művészetek kapcsolatára gondol?”* néhány válasz oktatóktól:

- *Valaminek az elején vagyunk, túl nagy a hype, majd meglátjuk.*
- *Gép által készített képek, videók. Szerzői jogi problémák.*
- *Zenében csak meglévő elemekből dolgozik, érdektelen. Képkészítésnél egyfelől a helyzet viccesen megismétli azt az időszakot, amikor a számítógéppel készített korábbi művek elfogadottsága volt kérdéses, pedig ha Duchamp elgondolása a művészetről helyes, akkor annak logikus folytatása, hogy az alkotói szándék a lényeg, tehát a mesterséges intelligenciának adott parancssor, illetve a sok lehetséges kép közül a végleges kiválasztása megfeleltethető a művészi alkotásnak. Másfelől szórakoztató saját alkotások variációit elkészíttetni vele, de ez egyelőre inkább játék. A művészi felhasználásnál sokkal fontosabb kérdés a dokumentumok (fotó, film) manipulálása/hamisítása.*
- *Izgalmas kihívás, új utak megjelenése és némi félelem a káosztól, ami eszembe jut.*

Válaszok hallgatóktól:

- *Rettentően izgalmas vonal, amely rengeteg klisé, ugyanakkor kreatív megnyilvánulási lehetőséget, együtt gondolkodást tart magában. Nagyobb teret alakít ki az arts&science területének. Esztétikailag rideg lehet, de szerintem sok művésznek célja ezt a ridegséget minél inkább organikusabbá alakítani.*
- *Megijedek. Félek az AI-tól, attól, hogy mit tehet a művészettel.*
- *MI – mintavételezés. Művészetek – kreatív alkotások, melyek mintaként szolgálnak az MI számára. Az MI nem ellenség, de tenni kell az alkotók érdekében, hogy kompenzálva legyenek az MI bevételeiből. Minden, ami az MI központi rendszerében mintaként szerepel, és alkotásra alkalmassá teszi az MI programokat, az a szellemi alkotások, szellemi termékek mintavételének köszönhető.*

9.3. A kérdőíves kutatás főbb megállapításai

- a válaszadók több mint fele minimum alkalmanként használ mesterséges intelligenciát az oktatói és hallgatói feladatai kapcsán,
- az oktatók több mint harmada, a diákok több mint fele utasítja el a mesterséges intelligencia használatát a művészeti, alkotói tevékenysége kapcsán (még nem próbálta és nem is tervezi),
- a mesterséges intelligenciát legtöbb válaszadó inspiráció keresésre használja (a tanárok 63%-a, a diákok 50%-a),
- a hallgatók harmada, az oktatók tizede használja a mesterséges intelligenciát a művek megvalósításához, kivitelezéséhez,
- a kitöltők 71%-a az időigényes részfolyamatok lerövidítésében látja a mesterséges intelligencia jelentőségét az alkotói tevékenységben,
- a hallgatók több mint harmada szerint a mesterséges intelligencia megjelenése veszélyezteti a megélhetését,
- az oktatók közel fele szerint már érezhetően kevesebb megrendelés érkezik a grafikai/zenei/filmes munkákra,

- tízből kilenc hallgató, tízből hét oktató tartja szükségesnek, hogy legyen speciális jogi szabályozás a mesterséges intelligencia által vagy segítségével létrehozott művek kapcsán, továbbá a szabályozásnak ki kell terjednie a szellemi tulajdonnal kapcsolatos kérdésekre is,
- a válaszadók 69%-a szerint meg kellene jelölni azt is, hogy az MI közreműködésével készült alkotások milyen korábbi művek alapján, felhasználásával készültek.

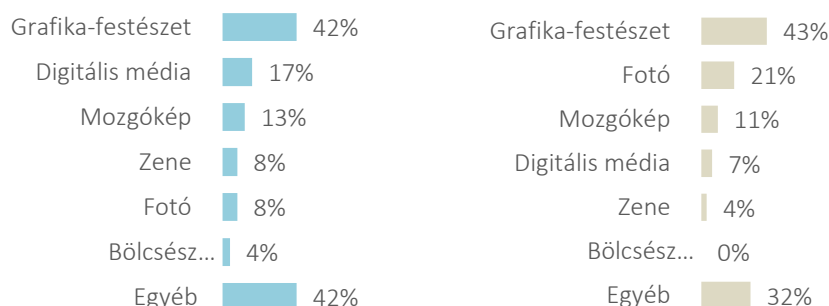
A diákok jóval elutasítóbbak a mesterséges intelligencia alkotói tevékenységhez történő használata kapcsán, mint tanáraik, ami elsőre meglepő, ha generációjuk digitális eszközhasználati szokásaira gondolunk. Ezt okozhatja az intenzívebb használatukból eredő tapasztalatuk is. A diákok a mesterséges intelligencia megjelenését veszélynek érzik a megélhetésükre, holott közülük még csak keveseknek van saját tapasztalata a piaci megrendelések változásáról, többségük a „hagyományos” művek piaci árának csökkenésétől is tart. Az oktatók, mesterek közel fele már találkozott a megrendelések csökkenésével, változásával, de ezzel együtt sem érzik azt, hogy a mesterséges intelligencia komolyan veszélyeztetné megélhetésüket. Az összes hallgatói válaszadó szerint van különbség az MI generálta és az ember alkotta művek között. Mindkét csoportban meghatározó a jogi szabályozás igénye és az is, hogy jelölni kellene az MI közreműködésével létrejött „műveket”.

9.4. A kérdőíves kutatásról részletesen

Az online kérdőívet a következő hazai művészeti egyetemek, művészeti karok oktatóihoz, hallgatóihoz sikerült eljuttatni: Magyar Képzőművészeti Egyetem, Moholy-Nagy Művészeti Egyetem, Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem Rippl-Rónai Művészeti Intézet, Debreceni Egyetem Zeneművészeti Kar, Pécsi Tudomány Egyetem Művészeti Kar, Eszterházy Károly Katolikus Egyetem Művészeti Kar, Széchenyi István Egyetem Művészeti Kar.

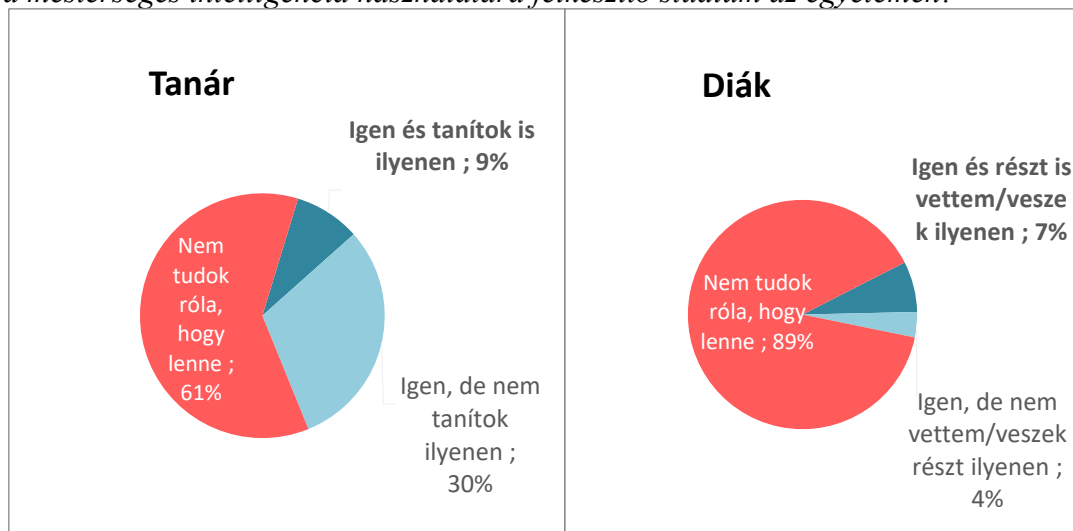
A lekérdezés 2024 októberétől november végéig zajlott.

Az online kérdőívet több mint százan nyitották meg, és 57-en töltötték ki teljesen. A kitöltők közel felét oktatók (42%), másik felét diákok tették ki, mindkét csoportból a grafika-festészet területéről érkezett a legtöbb válaszadó, 42% tanár és 43% hallgató. A digitális média és a mozgókép szakon oktatók a következő 30%, míg a fotó és zene szakról 8-8% válaszolt. A hallgatók egy ötöde fotós, a mozgókép és digitális média szakon 18% tanul és 4% zenei tanulmányokat folytat. A stúdiumok sokszínűsége miatt az egyéb kategóriát többen választották, ide került többek között a formatervezés, tárgyalakotás, látványtervezés és a volt diákok is.

Arra a kérdésre, hogy van-e a mesterséges intelligencia használatára felkészítő stúdium az egyetemen, az oktatók 39%-a válaszolta, hogy van ilyen, ebből 9% tanít is ezeken. Ehhez képest meglepő, hogy a hallgatók csupán 11%-a hallott arról, hogy az intézményében van ilyen képzés. Az érdeklődést mutatja, hogy 11-ből 7 hallgató részt is vett ezen.

Van a mesterséges intelligencia használatára felkészítő stúdium az egyetemen?

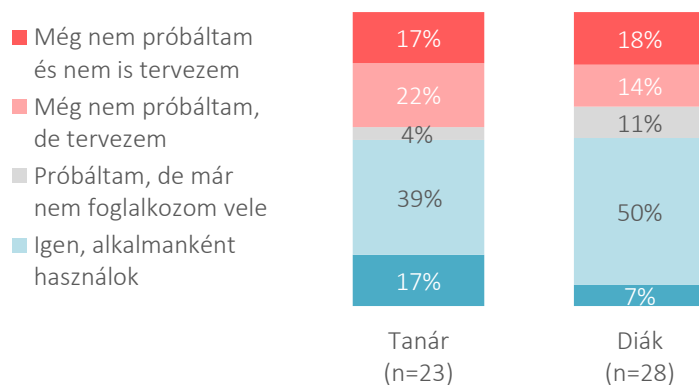

Többségben vannak a MI-t kipróbálók, használók és vannak a kipróbálást tervezők is. Összességében minden 6. válaszadó zárkózik el teljes mértékben attól, hogy saját tapasztalatot szerezzen.

Az MI használatára vonatkozó kérdést kettébontottuk és külön kérdeztünk rá az oktatói és hallgatói, valamint a művészeti, alkotó tevékenységhez való használatra.

A rendszeres használatról közel két és félszer több oktató számolt be (17%), mint diák (7%). Ha ehhez hozzáadjuk az alkalmi használatot, jóval kiegyenlítettebb a kép: 56 és 57%-ot látunk. A „próbáltam, de már nem foglalkozom vele” opciót a hallgatók 11%-a választotta a tanári 4%-kal szemben. A válaszadó oktatók 17%-a, a hallgatók 18%-a zárkózik el a MI használatától az oktatói tevékenységhez, illetve a művészeti tanulmányokhoz kapcsolódóan.

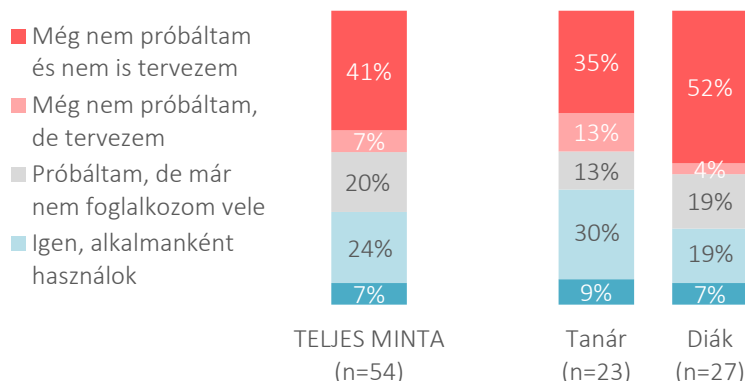
*Használ Ön mesterséges intelligenciát a művészeti oktatási tevékenységéhez kapcsolódóan?
Használ Ön mesterséges intelligenciát a művészeti tanulmányaihoz kapcsolódóan?*

A válaszadók 7%-a használja rendszeresen az MI-t művészeti, alkotói tevékenységéhez, ezen belül a mesterek 9%-a, majdnem feleannyian, mint az oktatáshoz. A hallgatók ennél is kevesebben, csupán 7%-uk válaszolta, hogy rendszeresen hívja segítségül az MI-t az oktatáshoz. Feltűnő, hogy a hallgatók jóval elutasítóbbak az MI művészeti célú használata

kapcsán, több mint felük válaszolta, hogy nem próbálta és nem is tervezi (52%), illetve további ötödük, hogy már kipróbálta, de már nem foglalkozik vele, ez összesen 71%. A tanárok jóval nyitottabbak, kevesebb mint felük elutasító e felhasználás esetében. Egy oktatói válasz: „Mert megtudom, mi a „szokásos” válasz. Inspirál a tovább gondolkodásban”.

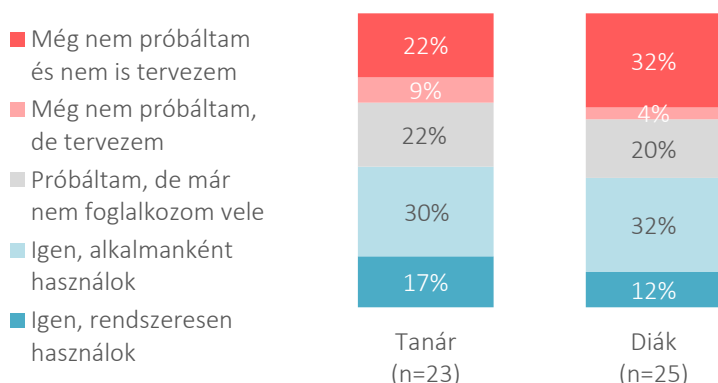
Használ mesterséges intelligenciát a művészeti, alkotói tevékenységéhez kapcsolódóan?

Az oktatáson kívüli célokra magasabb az MI-val szerzett tapasztalat, a tanárok 69%-a, a diákok 64%-a tett már kísérletet, mindkét csoportban egyötöd azok aránya, akik a próba után túlléptek a mesterséges intelligencia szolgáltatásokon.

Használ Ön mesterséges intelligenciát az oktatáson kívüli célokra?

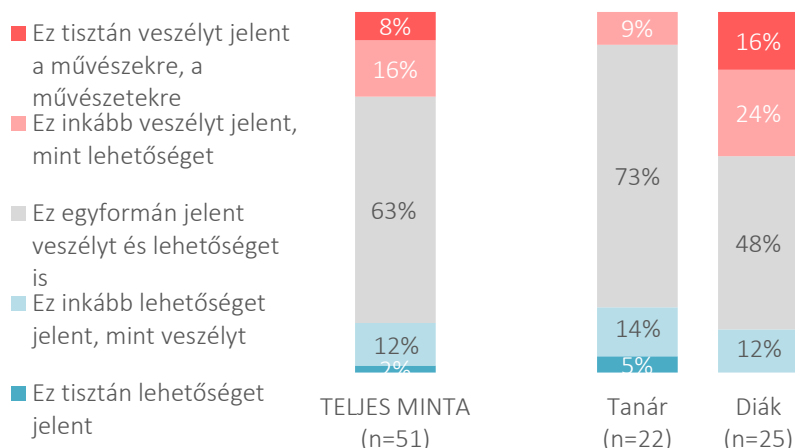
Használ Ön mesterséges intelligenciát a tanulmányain kívüli célokra?

Mind a diákok, mind pedig a tanárok esetében meghatározó vélemény, hogy az MI egyaránt jelent veszélyt és lehetőséget is, azaz bizonytalanság áll fenn.

Az oktatók közel háromnegyede szerint lehetőséget és veszélyt is jelent az MI megjelenése, ami a jelenség relatív újdonságának is betudható. A diákok véleményén belül a veszélyérzet dominál, 10-ből 4-en érznek így (ebből is 40% tisztán veszélynek ítéli), míg a tanárok egyike sem tartja tisztán veszélynek az MI alkotói tevékenységre gyakorolt hatását és csak tizedük gondolja azt, hogy ez inkább veszélyt jelent.

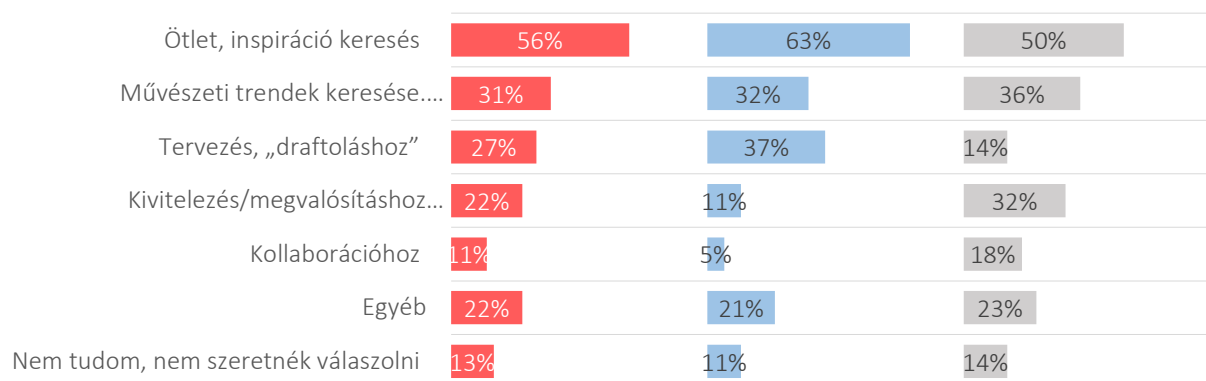
Mit gondol a mesterséges intelligencia művészeti tevékenységre, alkotásra gyakorolt hatásáról? Arra a művészeti ágra gondoljon, amelyben, Ön is alkot.

Az elsődleges elvárás az MI-val kapcsolatban, hogy ötletekkel szolgáljon, inspirációt nyújtson egy leendő alkotáshoz. A tanárok a tervezésben, míg a diákok a kivitelezésben vennék/veszik igénybe nagyobb arányban a mesterséges intelligencia segítségét.

Két és félszer több oktató, mint hallgató használja, használná tervezéshez az MI kínálta szolgáltatásokat, míg a kivitelezés kapcsán megfordul az arány, harmadannyi tanár (11%) válaszolta, hogy a megvalósítás eszközeként tekint az MI-re, míg a diákok esetében ez az arány 32%. Hasonlóan nagy az eltérés a kollaboráció kapcsán, közel négyszer annyi diák használja erre a célra a platformok adta lehetőséget.

Milyen célra használta már vagy tervezi használni a mesterséges intelligenciát?

Az MI az alkotás időigényére lehet leginkább pozitív hatással, a nagy többség egyetért ezzel a tanárok és a diákok körében is.

Az MI kapcsán az időigényes részfolyamatok lerövidítésének lehetőségét minkét csoport a legfontosabbnak ítélte, de a diákok nagyobb arányban. A költségek csökkentését a tanárok (85%-nak van bevétele a művészeti tevékenységéből) több mint negyede emelte ki, míg ez a diákoknál 14%. Egy oktatói válasz: „*Formatervezésben az AI felgyorsította a koncepciótervezési folyamatokat. Korai ötletekből könnyen, és effektíven lehet előremutató látványokat készíteni*”.

Miben látja a mesterséges intelligencia jelentőségét az alkotási folyamatban?

Lerövidíti az időigényes részfolyamatokat	71%	68%	77%
Kitágítja az alkotási horizontot	38%	37%	41%
Csökkenti a költségeket	18%	26%	14%
Egyéb	16%	11%	14%

A tanárok negyede áldozott pénzt az MI használatára, míg a diákoknak csak a hetede.

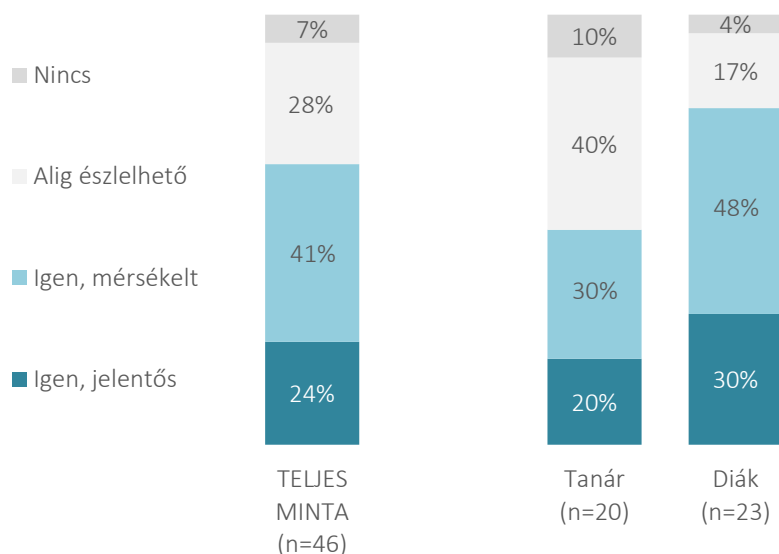
Melyik mesterséges intelligencia eszközt/platformot használta?

	Teljes minta	Tanár	Diák
Ingyenes	63%	53%	71%
Fizetős	21%	26%	14%
Egyiket sem	12%	16%	10%
Nem tudom, nem szeretnék válaszolni	19%	21%	14%

A tanárok fele, míg a diákok több, mint háromnegyede szerint az MI már most érzékelhető befolyással van saját művészeti ágára. Nagyon kevesen gondolják úgy, hogy semmi hatás sem érzékelhető.

A hallgatók 96%-a szerint már van érezhető hatása az MI-nek a saját művészeti ágára, ezen belül 30%-uk szerint jelentős, közel felük szerint mérsékelt hatás tapasztalható és 17% szerint alig észlelhető. Az oktatók jóval kevésbé számoltak be az MI hatásáról e kérdés kapcsán, tizedük szerint nincs hatása az MI-nek a művészei águkra, 40%-uk alig észlelhetőnek, 30%-uk mérsékeltnek és ötödük gondolja jelentősnek.

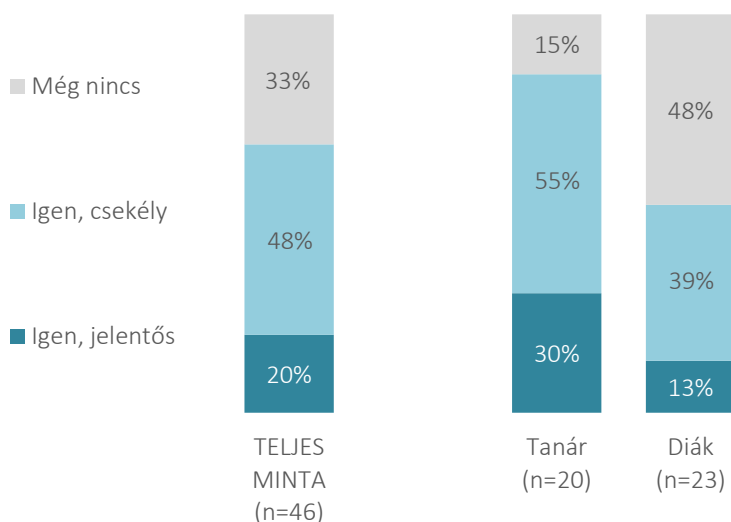
Ön szerint van már érezhető hatása a mesterséges intelligenciának a saját művészeti ágára gondolva?

A válaszadó tanárok nagy többsége jut bevételhez alkotói tevékenységéből (30% esetében ez a bevétel jelentős), a diákok felének járul hozzá a művészeti produktum a megélhetéséhez.

Az oktatók, mesterek 85%-ának van bevétele művészeti tevékenységéből, harmaduk ezt jelentősnek jelölte, a hallgatók 13%-a nyilatkozott hasonlóan, többségüknek (55%) csekély alkotói bevétele van és közel felüknek nincs ilyen.

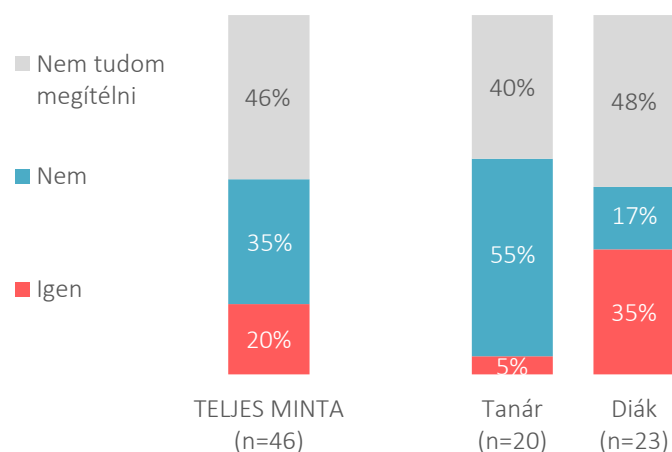
Önnek származik bevétele a művészeti/alkotó tevékenységéből?

Az MI-val kapcsolatos bizonytalanságot jelzi az is, hogy a válaszadók jelentős szegmensében nincs kialakult álláspont annak potenciálisan a megélhetésre gyakorolt negatív hatásaival kapcsolatban.

Hétszer annyi diák (35%) gondolja azt, hogy az MI megjelenése veszélyezteti a megélhetését, mint ahány oktató (5%). A tanárok 55%-a szerint nem érinti a megélhetésüket az MI. Mindkét csoportban nagy a bizonytalanság e kérdésben, a hallgatók közel fele, míg oktatóik 40%-a nem tudja megválaszolni, megítélni ezt.

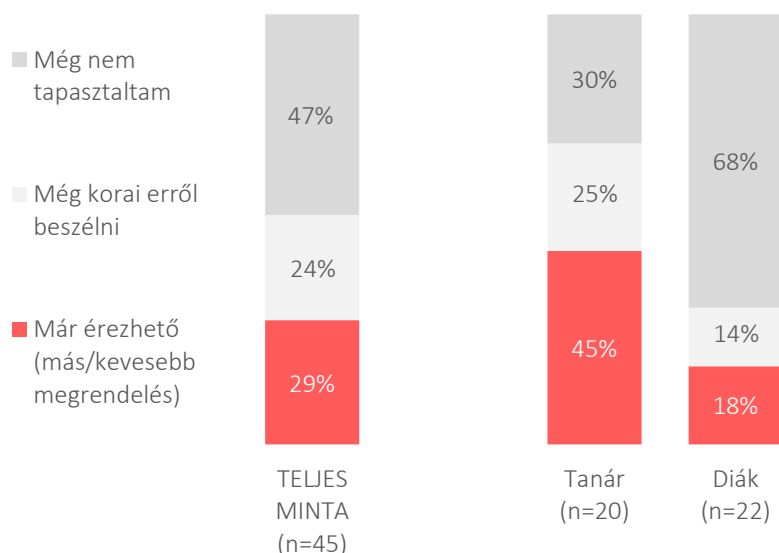
Ön szerint veszélyezteti a megélhetését a mesterséges intelligencia megjelenése?

Bár csak az összes válaszadó közel harmada tapasztalta, hogy az MI megjelenésével már érzékelhető változásokkal találkoztak a megrendelések jellege és száma terén.

Ezt a tanárok közel fele látja így, vagyis azok, akik már jelenleg is magasabb arányban jutnak (jelentős) bevételhez alkotói tevékenységükből. A diákok közel ötöde tapasztalta a megrendelések csökkenését, ami hasonló arányú, mint a jelentős alkotói bevételről beszámolóké. A tanárok 55%-a mondta azt, hogy nem veszélyezteti a megélhetését az MI (itt valószínűleg a tanári státuszt vették erősebben figyelembe, mint a művészi tevékenységüket).

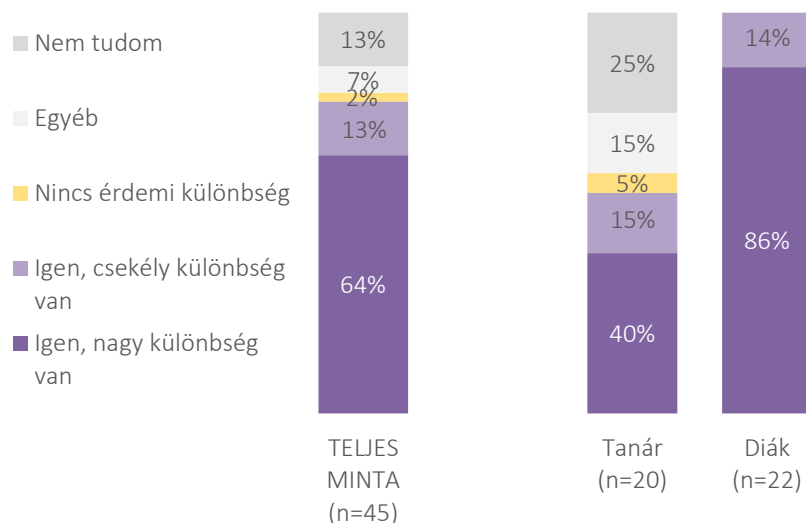
Van már hatása a mesterséges intelligenciának a grafikai/zenei/filmes munkákra a megrendelők oldaláról?

A diákok kategorikus véleménye szerint egyértelműen van érdemi különbség az MI és az ember által készített művek között és ez a különbség tetemes.

A tanárok sokkal visszafogottabbak ezen a téren, de a többség körükben is lát különbséget. A diákok kategorikusan állítják, hogy van különbség a „hagyományos” és az MI közreműködésével létrehozott művek között, 86% szerint nagy a különbség. A tanárok, mesterek negyede nem tudja, 55%-uk szerint van különbség, ezen belül 40% nagy különbséget, 15% csekély eltérést lát és csak 5% szerint nincs érdemi különbség.

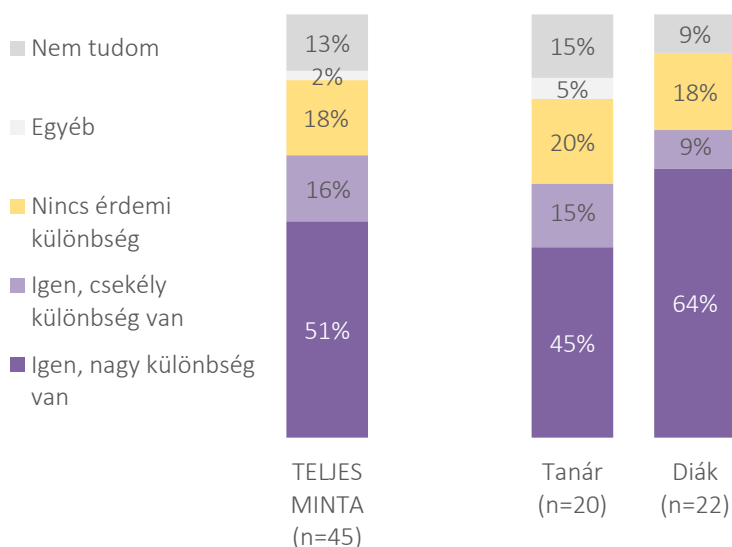
Ön szerint van különbség a „hagyományos” módon és a mesterséges intelligencia közreműködésével létrehozott alkotások/művek között?

A hagyományos módon és az MI közreműködésével létrejött művek befogadóra gyakorolt hatás megítélésében mind a tanárok, mind a diákok ötöde véli úgy, hogy nincs különbség, de a többség (67%) úgy gondolja, hogy a művészeti produktumok célközönségének többsége is érzékeli az eltérést.

E kérdés kapcsán a hallgatók közel háromnegyede gondolja, hogy a „hagyományos” és az MI közreműködésével létrehozott művek között van különbség a közönségre tett hatásban is (a különböző módon – hagyományos, illetve MI közreműködésével - létrejött alkotások kapcsán a hallgatóknál fel sem merült, hogy ne lenne különbség). A tanárok kevesebben, 60%-uk tartja így, míg 15%-uk válaszolta, hogy nincs érdemi különbség, a diákoknál ez az arány alig kisebb. A kérdés kapcsán a bizonytalan válaszok („nem tudom”) aránya is náluk alacsonyabb (9%), míg a tanárok 15%-a nem tudott válaszolni erre.

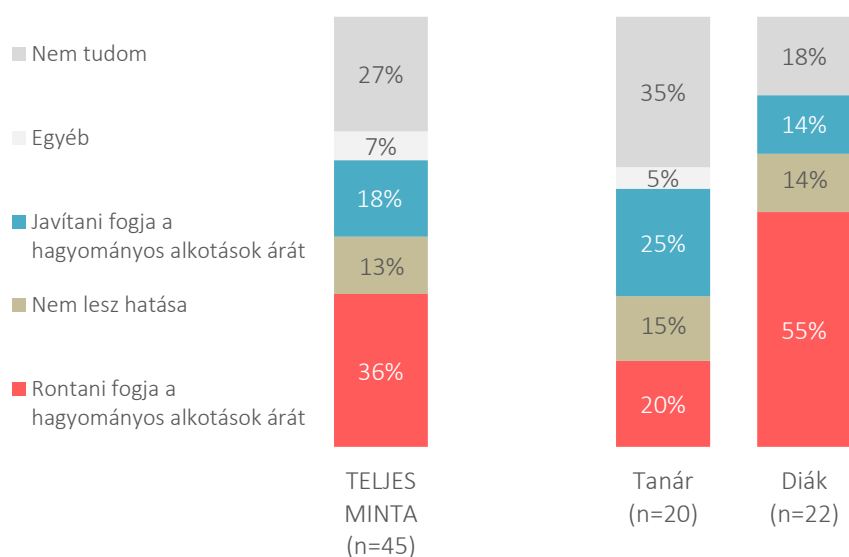
És amennyiben a közönségre/befogadókra tett hatás szemszögéből vizsgáljuk (néző, vásárló, gyűjtemény, gyűjtő) – van különbség a „hagyományos” módon és a mesterséges intelligencia közreműködésével létrehozott alkotások/művek között?

A diákok kifejezetten pesszimisták a jövőt illetően, a többség szerint az érvényesíthető árakra negatív hatással lesz a mesterséges intelligencia.

A válaszadó hallgatók 55%-a szerint saját művészeti águkban az MI megjelenése rontani fogja a piaci árakat, ez a pesszimizmus megjelent a saját megélhetésük kapcsán is, harmaduk szerint veszélyezteti azt az MI megjelenése. A tanárok harmada bizonytalan ezen a téren, viszont, ha állást foglalnak, akkor némileg többen gondolják azt, hogy a „hagyományos” művek árai emelkedhetnek az MI megjelenésének következtében. A diákok 14%-a, a tanárok 15%-a szerint nem lesz hatással az MI a művek piaci árazására.

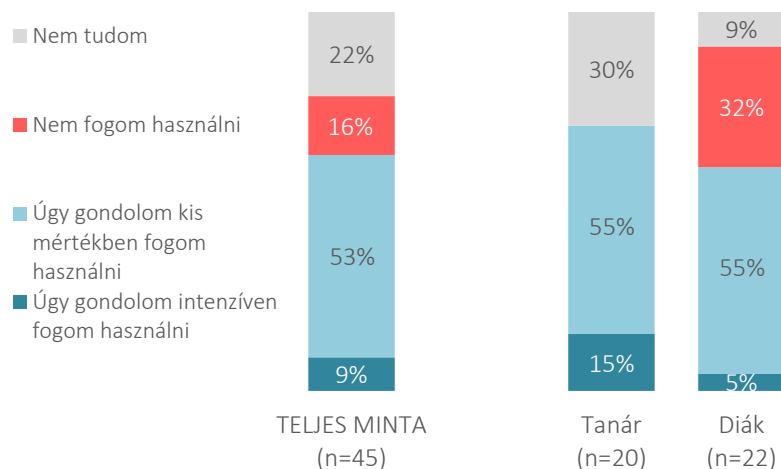
Ön szerint milyen hatása van/lesz a mesterséges intelligencia megjelenésének az ön művészeti ágában a művek „piaci” árára?

A diákok harmada kategorikusan elutasítja az MI alkalmazását saját alkotói tevékenysége kapcsán, a többség visszafogott használatot vizionál.

10-ből 6 diák használná az MI-t alkotói tevékenységéhez, de csak töredékük gondolja azt, hogy intenzíven, túlnyomó többségük - ez a válaszadók 55%-a - csak kismértékben. Harmaduk mondta azt, hogy nem fogja használni, a tanároktól ilyen választ nem kaptunk, ők nem zárják ki teljesen az MI használatát az alkotásban, viszont 10-ből 3-an nem tudják, hogy használnák-e majd a jövőben.

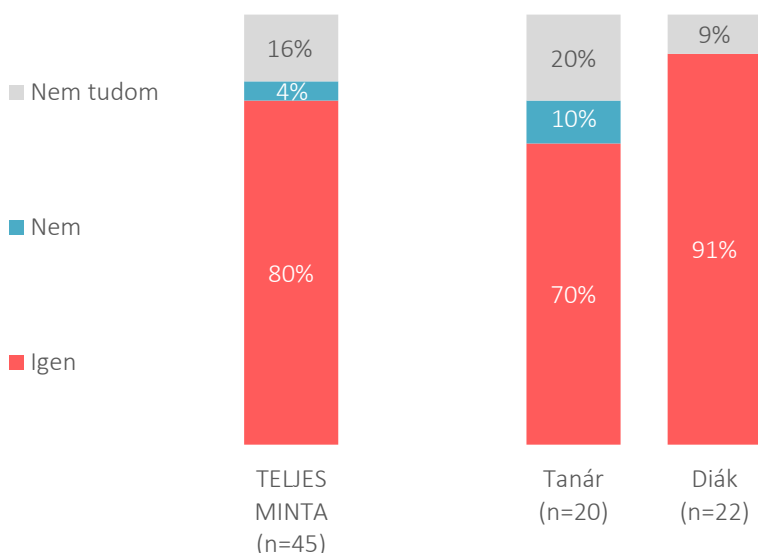
Mit gondol, milyen hatással van/lesz a mesterséges intelligencia az Ön saját művészeti tevékenységére? Tervezi, hogy használja majd a jövőben alkotói tevékenységéhez a mesterséges intelligenciát?

A jogi szabályozás igénye egyértelmű, a nagy többség a tanárok és diákok esetében is vár speciális szabályozást az MI segítségével létrehozott művek kapcsán. A diákok negatívabb jövőképével összhangban erősebb a szabályozás iránti igény is.

A tanárok bizonytalansága, visszafogottsága itt is tetten érhető, ötödük nem tudja, kell-e jogi szabályozás e kérdésben, a diákoknál ez jóval alacsonyabb, csupán 9%-uk bizonytalan, náluk fel sem merült annak a lehetősége, hogy ne kellene jogi szabályozás. Ez a borúlátásukkal is magyarázható (a megélhetésük, a társadalmi hatások kapcsán).

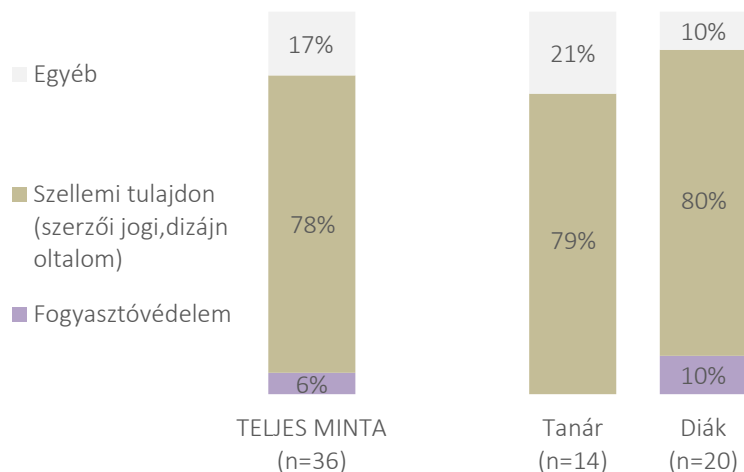
Ön szerint szükséges speciális jogi szabályozás a mesterséges intelligencia által, vagy segítségével létrehozott művek kapcsán?

A válaszadók 80%-ának elvárása szerint a jogi szabályozásnak a szellemi tulajdon védelmét is biztosítania kell, e kérdésben teljesen egybeeszenek a tanár és diák válaszok.

A hallgatók a szellemi tulajdon védelme mellett a fogyasztóvédelmi szabályozás szükségességét is megjelenítették, tizedük jelölte meg ennek szükségességét. Az egyéb opció lehetőségével élők szöveges válaszaikban a mindkét területre kiterjedő jogi szabályozás igényét fogalmazták meg.

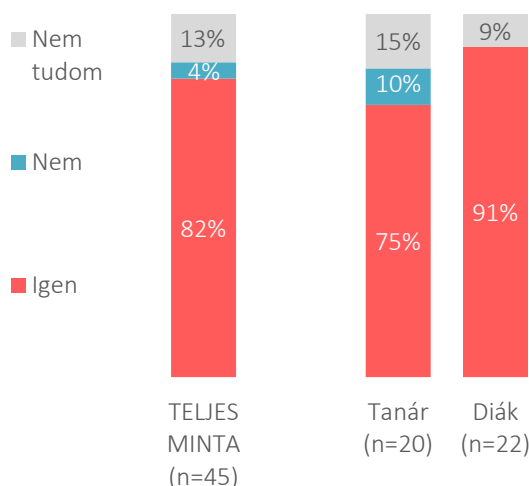
Mire terjedjen ki a jogi szabályozás?

A válaszadók fontosnak tartják, annak jelölését, ha egy mű az MI felhasználásával jött létre, ebben is határozottabbak a diákok, 91% szerint ezt jelezni kellene, a tanárok háromnegyede gondolja ezt.

Míg a diákoknál egyértelmű a jelölés szükségessége, a tanárok tizede gondolja úgy, hogy nem szükséges ez a figyelemfelhívás. E kérdésben a bizonytalanság is jóval kisebb, a tanárok 15%-a, míg a diákok 9%-a nem tudott állást foglalni e kérdésben.

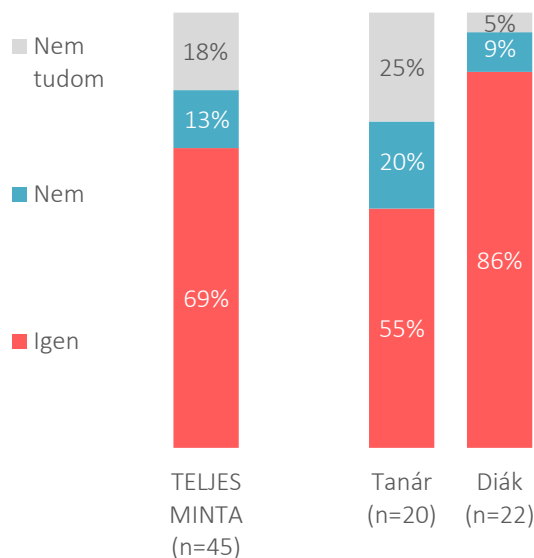
Ön szerint jelölni kellene, ha egy művet mesterséges intelligencia segítségével hoztak létre?

A diákok határozottan szeretnék tudni (86%), hogy milyen forrásból, milyen korábbi alkotások felhasználásával generálja az algoritmus a végeredményt.

A tanároknak ez kevésbé tűnik fontosnak, 55%-uk szerint kellene a forrásul használt műveket megadni, ötödük szerint ez nem szükséges, a diákok tizede osztja ezt a nézetet. A tanárok negyede, míg a diákok csupán huszada bizonytalan e kérdésben.

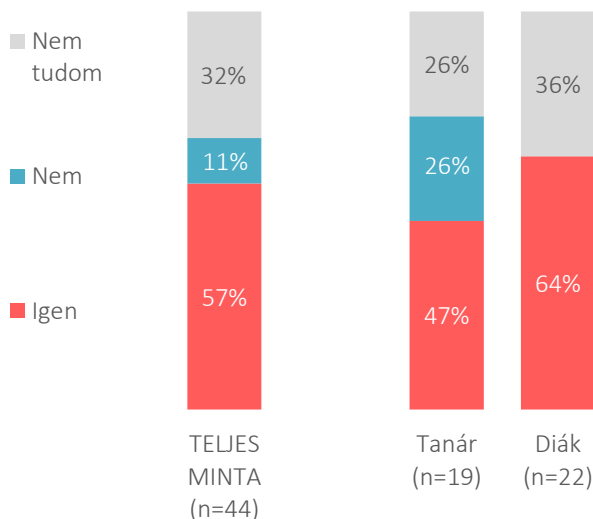
Ha egy művet a mesterséges intelligencia segítségével hoztak létre, szükségesnek látja megadni, hogy milyen korábbi alkotások felhasználásával / forrásokból készítette az MI?

A válaszadók harmada szerint nem egyértelmű, hogy az MI művészeti alkotások létrehozásában betöltött szerepe túlmutat-e önmagán és szélesebb értelemben is kivált társadalmi hatásokat.

Ezen a téren is a diákok víziója erőteljesebb, bár harmaduk bizonytalan, egyikük sem gondolja, hogy nem hoz társadalmi hatásokat az MI megjelenése a művészeti alkotások létrehozásában, 64%-uk határozottan igennel válaszolt. Az oktatók kevesebb, mint fele gondolja ezt, negyedük szerint nincs ilyen hatás.

Ön szerint a mesterséges intelligencia megjelenése a művészeti alkotások létrehozásában szélesebb társadalmi hatásokat is eredményez?

A felmérés eredményeiből jól látszik, hogy ez a pillanatfelvétel az MI hazai művészeti életben történő megjelenésének korai állapotában készült. Az érintettek válaszából sokszor a bizonytalanság érződik, azzal együtt, hogy a hallgatók, leendő művészek sötétebben látják az MI utáni szakmai, művészeti jövőjüket.

A generatív mesterséges intelligencia megjelenése, hihetetlenül gyors elterjedése, használatának a hétköznapi tevékenységekbe szivárgása kiemelt figyelmet igényel. Jelen tanulmány az MI-hez kapcsolódó európai jogalkotásról ad egyfajta összefoglalást szerzői jogászok szemüvegén keresztül. A téma relevanciáját igazolja a tanulmány utolsó fejezete, egy 2024 őszi empirikus kutatás eredményeiről, ami az MI-nek a hazai művészeti felsőoktatásban megjelenéséről, az egyetemi oktatók, alkotó művészek és hallgatóik attitűdjét, tapasztalatait, félelmeit, a szabályozók irányában megfogalmazott igényeit mutatja be.

(dokumentum vége)